

Karel Schulz:

**PENÍZ
Z NOCLEHÁRNY**

Per amica silentia lunae

Zjevení lze potkati na všech cestách, hledal je tedy na cestách bídy. Lidé bez přístřeší, nevěstky a žebráci potkávali ho za svých dlouhých nocí, mlčelivě, ale s úzkostí pozorujícího jejich utrpení a kráčejícího stále v jejich stopách. Dokonce se někdy domníval, že jest jim již blízko.

Byl kdysi dítětem, které se prohánělo po hřištích, bálo se plakat, když bylo samo, chodilo do školy, kde vycpaná sova na žluté skříní snila v teplém šeru přírodopisného kabinetu a kde na tabuli rozepsaná rovnice mluvila jen o věcech nekonečných. Řešival početní úkoly; příliš těžké pro jeho pochopení, a byl tak mlád, že věřival pouze věcem nevyočítatelným. Pak dospěl a stal se mužem.

Někdy byl život tak lákavý jako události ve starých cestopisech. Někdy. Ale patrně se mu to jen zdálo.

Byl by se chtěl raději stát hercem, aby mohl vytvářet všechny životy, jichž děje mu bylo odepřeno prožívat ve skutečnosti. Vždyť nejlépe dovedl žítí jen ty příhody, které se ve skutečnosti nikdy nestaly. A místo toho byl vším, jen tím ne, čím chtěl býti opravdu sám.

Pak se dostal do jakési velké prázdnoty, nad kterou ani hvězdy nesvítily. Tloukl kolem sebe zbytečnými rozmachy, aby se vysvobodil, ale bylo to jen z jakéhosi bláznovství, které nebylo ani statečné, ani zoufalé. To již ztratil své zaměstnání a měl bídu a hlad. Měl hlad, jako jej mají chudí v rozpálených ulicích města, kde se potloukal s ostatními žebráky beze stop bez povšimnutí, zanechávaje za sebou jen zápach ztuchliny a vý-

kalů, mezi nimiž se probouzel na okraji města, se zoufalou tvrdošijností znovu a znovu se vracel do ulic, kde každý den byl jen počátkem nové bídy a kde se vše opakovalo.

Jedné noci zabloudil do opuštěné cihelny mezi žebráky, kteří již spali. Seděl daleko od nich a spánek, marně přivolávaný, bloudil po střechách domů. Tenkrát ho po prvé napadlo, nač vlastně čeká? Snad se zamiloval do života jen z nedorozumění. A když tak myslel na smrt, upozoroval, že od žebráků se oddělil malý stín a přešel po sněhu. Bylo to slepé děvčátko, domnívající se, že všichni již usnuli a tápající se vztaženými rukama na místo, kde bylo volněji.

Ono netápe, ono tančí. Jen v noci vstává, když ví, že všichni spí, jen v noci si jde hrát a tančit, aby je nikdo neviděl, neboť se stydí za svůj slepý taneček. Je šťastna, že je sama. Tančí půvabně a neuměle, tančí svou zvláštní žebračkovou písničku, které by stejné nikdo nerozuměl. Za ní v hromadách odpočívají spáči zabalení do hadrů a ponořeni do snů, nevidouce nikdy nic z tohoto výjevu.

Užasl nad takovou krásou. Také byla hluboká noc. Jak mohl vědět, že ona je slepá? Nerozuměl tomuto tanci opuštěného děvčátka, vnímal jen přesličnou krásu těch drobných poskoků, pomalého otáčení, váhavého rozevlátí rukou, nevýslovnou něhu tichých slov, nesouvislých a okamžitých tichounce zpívaných k tanci. A pak ten chleba! Neboť svůj krajíček nedojezeného chleba, s nímž byla patrně usnula, držela si nyní v ruce při, tanci.

Přiblížil se a zavadila o něho.

Překvapeně poznala, že ji někdo viděl a instinktivně ucítila, že to není z nich, že je to cizinec. Rázem se proměnila. Stojí před ním dvanáctiletá žebračka a prosí o almužnu. Učinil zoufalý posunek po tom chlebu, ale nedotkl se ho. Ona prosí

a natahuje ruku. Stojí oba proti sobě; tma a sníh houstnou, tma a sníh je zastírají i s jejich marným pohybem.

Tak se učil kráse a beznaději.

*

Pojednou se zdálo, že jest již zachráněn. Nalezl si opět práci, ale musil opustit Prahu a odjet Brna. Vítal to, neboť si toto město položil na různé rovnoběžky a vyzdobil si je takovou nádherou a tak kouzelnými sny, že málokdy přemýšlel o něčem s takovými nadějemi. Každé cizí místo ostatně zdálo se mu být počátkem nového štěstí. Spěchal na nádraží, zpívalo se ve všech nálevnách, harmonika žebráková plakala v průjezdě, v bankách zvonilo zlato a telefony.

Do Brna přijel pozdě večer, za tmy, byla zima, trochu blátivého sněhu leželo v ulicích a do něho kalně svítily lucerny, nažloutlé jak boule hnisu. První dojem byl ze všech nejodpornější. Byl špinavý zimní večer, ulice od nádraží byla šedivá a výkladní skříně svítily mdle a na půl osleplé. Ohavné činžáky trčely do tmy a po nich běhaly skvrny světla. Díval se překvapeně do tváří lidí, a tyto tváře byly netečné, unavené a lhostejné. Pak později potkával lidi s umělým veselím a lidi na nekonečných cestách a všichni byli takoví.

Noc předčasně vstala s dlažby. Město leželo jako bařinách a bylo to město kupecké a přízrak tvrdé pevnosti stál nad ním na kopci, kde mrazívalo i za dnů nejparnějších.

Zde zůstal. Město bylo stále temné, ač padle to, co viděl kolem sebe, by se zdálo, že život je veselý. Nikdy tomu nerozuměl. Ulice pulsovaly klidným tempem, prostor v nich se úžil, vzduch byl suchý a bavlněný prach vyletoval z tkalcovských továrních strojů, básníci se zde vraždili pro severskou nemoc olejovitá sedlina továrních ulic čpěla do listnatých lesů, rozehrátých neustále se měnícími barvami. I hříchů zde byly olejo-

vité i práce olejovitá. A město se někdy pokrývalo chmurností až děsivou. Byly večery, kdy byl tesknoutou nemocný a všem směšný pro svou palčivou touhu uprchnouti odtud, vrátit se, vrátit se s hanbou a bez očekávaných milostí, ale jen moci uprchnout s hanbou pranic nedbati na opovržení lidu pracujícího.

Což zde žije? Snad se zjevuje někde v jiné podobě. Nikdy nepředvídal, co se vše může stát. Snad se vrátí minulé doby, kdy bude opět nutno věřit kouzlům a mámení potkáme v denním světle a nikdo nebude jist před vlastní nevěrou.

Stoje před jakýmsi hotelem, jehož průčelí známe ze starých pohlednic, byl znovu a znovu zaujat vlastním osudem. Ale andělé zahaleni do svých křídel a dlouhých vlasů ztají u trůnu Božího a zjevují se jen na místech osamělých a pouze těm, kteří jsou ve stavu milosti. Představoval si vše vždy jinak a jinak.

A večer mu bývalo smutno, jako když je člověku smutno.

*

Jednoho dne mu přítel řekl: Už jste se byl podívat na ty věci u Kapucínů? - Odmítl jakoukoliv podívanou: A nutno přiznat, že nejraději by byl viděl nějakou pouťovou, při které by řinčely písňě aristonů, kde by se tančilo, prodavači by stáli u hromad falešného zlata a chválili přednosti, obchodní příručí by oslňovali novými kravatami a u stánku mezi houpačkami a kolotočem by se ve výčepu popíjel likér, nazvaný třeba vzpomínka na Marii. Kde jsou ty krásné neděle na předměstí, kdy okouzlení tolika rozmanitostmi jsme poslouchali hudbu pětičlenného orchestru, doufajíce v budoucnost?

Ale přítel líčil vše tak zajímavě, že se rozhodl. Šli do kapucínského klášteřa.

Fortna se otevřela jako na Boží pokyn, bez hluku a bez čekání. Vzduch v chodbách byl silný a trpký. Kapucín mluvil cosi o dávných dobách, a to tak přesvědčivě, že mu bylo možno uvěřiti. Sestupovali do krypt.

Suchý vzduch tohoto města konzervoval nejen živá, ale i mrtvá těla, a ta po staletí nehníla. Nakláníje se do otevřených rakví, pomalovaných bledými růžemi a věnečky, viděl barona Trenka bez historie, ale s tělem tak suchým a hnědým; jako jsou skvrny na starém papíru, přecházející někdy až do zlatova. Viděl řady mrtvých mnichů rozpadlých hábitech, kosti a svaly, zdobené růženci a sladkou něhou svatých obrázků, jaké se prodávaly na dávných poutích, těla šlechticů ve škorních a v cárech bývalého aksamitu a celkem bez zájmu se díval na tento cibtr verntium, na to, co jednou vstane a půjde po hvězdách, až přijde onen den.- Svítilny hořely pod klenbou hrobek drze a dotěrně, Věčnost ležela na tváři mrtvých; on a mnich nebyli zde sami.

Až pojednou se zastavil, tváří v tvář velké samotě. V rakvi pod ním ležela jakási osmnáctiletá markýza a snad bylo dávnou určeno, aby se s ní setkal teprve nyní zde; snad to, že ji uvidí až v tomto století epilepsie, se vědělo už tenkrát, kdy ještě ona klidně žila vyšívala pro oltář. Čas není tak dlouhý a lidé se často setkávají ve velké mezeře věků

Tato mrtvá byla ošklivá a seschlá. Místo svalů měla tenké provazy hnědého prachu, který jen tím, že jej nikdo nezvířil, držel dosud pohromadě. Nějaké látky plesnivěly s ní v rakvi, kde ležela, dávno již ne mezi květinami. Drobné, vyschlé ruce byly posunuty poněkud k lebce, staletími již černé. To vše bylo obvyklé jako u ostatních.

Ale jedno bylo vzácné a zvláštní. Byl to sklon její hlavy.

Zapomněl na všechno, co kdy viděl krásného a sledoval jen půvab tohoto pohybu, navždy zarýsovaného do věčnosti, jen tím byla líbezná a sličná a musil neustále pohlížeti, nevšímaje si všeho ostatního, na jeho něhu a dojmavost. Taková nádhera krásy hořela v jeho liniích a výrazu a propalovala se do něho, tajemná nesmrtelností.

Zde byla krása.

Snad i vy jste již někdy viděli sklon dívčí hlavy v rakvi a snad byl prolnut z nějakých smutků a snů, v nichž dřímala, zatímco její duše vzpomínala na mrtvou. Snad i vás dojímal znakem a znamením věrnosti, kterou nebylo už komu dát, a svým slibem, tak slavným a pevným, jak dovedou slibovat jen mrtví. Ale zde bylo ještě daleko víc. Tento sklon hlavy nebyl zneklidněn žádnou žádostí, ani zvlněn touhou, ale byl klidný, tklivý a svrchovaný, přísný a cudný a byla v něm krása tak duchovní, a nadpomyslná, že její záření spalovalo. Nebyl to okamžik krásy, byla to věčnost krásy.

Zvykáme si příliš na opakování věcí. Vzpomínám nyní na své závratě, ty, který jsi byl omráčen šílenou nádherou onoho sklonu hlavy, na své touhy, nikdy nesplněné, vzpomínám na tvá marná úsilí, na všechny záchvěvy tvého ducha, na vše, co ,kdy bylo u tebe vyplýváno pro nic!

A od toho dne byl posedlý tímto obrazem mrtvé. Musil stále a stále na něj mysliti, ponořovati se do jeho záře, vyvolávati si jeho křivky. Kdykoliv myslil na tuto krásu, chvěl se před její velikostí a slávou. Žádná moc pozemská se jí nemohla připodobniti. Byly dni jako dni. Přicházela noc. Žíravina temnot deptá sny, protékajíc spícím prostorem. Poslední vidění, duše je zajatá stále touž úzkostí, hypnotizována týmž snem. Vytéká krev z ran a chropot z úst, leč ještě nepřišel konec tohoto století.

A tvá úzkost roste.

Zde byla krása zářící a věčná, skrytá v jediném pohybu, v jedině zkratce vteřiny čas tě unášel a svět byl malý.

Častokrát nyní navštěvoval kryptu, :příliš rozpačitý před zkoumavými pohledy vždy ho provázejícího mnicha, který jako by ho podezíral z jakýchsi nečistých žádostí a stále připraven opásati svá ramena štolou zpovědníka.

Vše žilo kolem a přece se strašně stýskalo po člověku. Šel hledat takovou krásu u živých dívek viděl jejich hlavy nakloněné v lichotkách i ponížení, v nestoudnosti i popelu bídy, v lesku tanečních síní a světel, u hřbitovních i nemocničních zdí, v rozpoutání žádosti na ložích ještě vlhkých a rozpálených, i v hořkém prolnutí skrytých a mlčelivých bolestí, viděl je sklánět hlavy za všech svých přetvářek, které dovedl vyhrát až do nejosudnější pravdivosti a viděl je ve všech svých projevech neřesti a milosti, takže by byl mohl takřka sestavit obrazy, diagramy a křivky celé té hierarchie půvabu, ale nikdy, nikdy již nespatriil krásu tak dokonalou; jako tam u té, která nemohla býti již oklamána a které andělé zpívali v její samotě. Ulice zatím pulsovaly dál svým klidným tempem, bavlněný prach vyletoval z tkalcovských továrních strojů a stará pevnost chránila toto kupecké město, čpící olejovitou sedlinou, město, do jehož podzemí ukryl Bůh tajemství krásy, na kterou myslil věrně, procházejí ulicemi, stále zde cizinec.

Jaké bylo tajemství krásy tak důvěrné a tvůrčí? Hodiny odbíjely tak jako za jeho dětství. Zanedlouho, takřka již za několik dnů odjede z tohoto města navždy, jeho život bude pokračovat jinde a pak přijde den, kdy bude mluvit jem o svých bludech a omylech. Řekne: čekal jsem více, čekal jsem vždy více.

A to bude vše, co bude kdy umět o sobě říci. Ale možná, že to bude i jinak.

Měl prapodivná neštěstí již ad dětství, nemyslí, že by se to ještě změnilo. A přece bývaly doby, kdy byl šťasten. Nyní ví o zjevení krásy tak intenzivní, jakou nenalezl ani v knihách básníků, ani ve zvučícím tichu koncertních sálů. Mluvila za hlubiny, za naději, za rosnou čistotu květin, padlé hvězdy a za lidský žal. Viděl ji. Byla tady a on stál před ní. Jeho odjezd se blížil.

Jedné noci zabloudil až kamsi na předměstí, k řece temné jak tovární kal a noc byla těžká. Krychle továren stály v temnotě opodál a několik komínů se rýsovalo na stěně noci, čínžáky byly začouzené a oprýskané, dělnické kavárny s okny slepými jako skořápky vajec a k úzkým vratům vedly cesty posypané, škvárou.. Titěrný železný most byl položen přes toto tovární rameno řeky a na něm spatřil v pruhu měsíčního světla bez pohybu stát dívku. V tuto hodinu vprostřed noci, sama nad řekou vypadala v těžké hmotě okolních továrních bloků jako lehký, průzračný stín; tato milenka sebevrahů měla dělnické upracované ruce, vlněný, ubohý šátek a střevičky, plné bláta. Nehybná a neživá, ztrnulá, mlčky hledíc do kalné řeky, neviděla, že k ní přistoupil. Povšiml si, že byla oblečena tak nějak narychlo, zdálo se, že uprchla z nějakého velkého ponížení a přeťpané hanby a že jí už na ničem nezáleželo. Vetřel se do jejího života drze a dotěrně, mluvil na ni, ale neodpovídala. Nic jí už nepřipomínal. Svět byl mrtvý.

Stál těsně u ní, opíraje se lokty o zábradlí a jasně poznával, že ona to již ani nevidí, ani neslyší. Její duše byla daleko a tělo, nalomeno nějakým strašlivým tlakem, spočívalo přes traversu zábradlí jako zapomenuto. Propast byla volána a zdálo se, že odpovídala.

Tentokrát by byl vykřikl jako šílený, když poděšeně couvl před svým poznáním: tato živá, jediná ze všech, měla nyní tentýž sklon hlavy, jaký viděl tam u mrtvé, tentýž tajemný výraz

neporovnatelné krásy, tvůrčí pohyb, prolamující se do prostoru bez hranic, krvácení krásy, krása sama, vítězná a absolutní.

Prchal po mostě nad páchnoucí fabriční řekou do nočních, továrních uliček, volaje o pomoc pro tuto dívku, když předtím marně se snažil odtrhnouti ji od zábradlí, chtěje pomoci, chtěje zachránit, chtěje vysvobodit. Běžel do temnot, tluče na slepá okna, klopýtaje o dlažbu, tápaje podél domovních stěn.

Ale ty? Ale já?

Posléze se vzpamatoval. Nalezl i odvahu se vrátit. Vrátil se však na místo, kde už nikdo nabyt. Ba, ani šátek, kabátek nebo dopis.

Ráno se opět před ním fortna kláštera otevřela jako na Boží pokyn, bez hluku a bez čekání. Také mnich se nevyrušil ze svého růžence, veda ho obvyklou cestou k mrtvé. Vše bylo totéž.

A všechna plnost krásy, vtělená do jediného pohybu, kouzelná a nádherná, hořela v tajemné nesmrtelnosti, strhovala hvězdy a krásnila svět, modlíc se nad jeho hnilobou, stoupala stále výš a výš, stvořena jakousi strašlivou silou a probolavě-lá těžkým nemírným tajemstvím; čím byly rozjásány či umučeny tyto dvě dívky, co viděly v hodině smrti, jak se zradila tato krása, co činit, by zůstala, jak se stalo, že je vůbec tady na světě?

Chvěl se při dnešní návštěvě tolik, že kněz ho zachytil oběma rukama. Privil: „Ano, je to smutné. Povšiml jste si toho podivného sklonu hlavy, vidíte? Je to typický pohyb těch, kteří jsou pohřbeni za živa.“

Chvála milosrdenství aneb Amaranthus

Tato ulice nemá jména a nebude je asi mít nikdy. Je ztracena v tovární čtvrti mezi obdélníky černých budov, je to ulice jen o několika činžácích, a v jednom z nich v přízemí je špinavá vlhká nálevna s olámaným cínem stále politého výčepního stolu a s věčným pláčem opilců. Ztrácí se kdesi v hlinité dálce za okrajem města, je takřka z města vyvržena a vždy pokryta nějakou nečistotou, je to ulice hrobařská. Blízko čadí továrny a padající saze se mísí s prachem, usazujícím se na stěnách činžáků. Nikdy si zde na dlažbě hrají také děti, ale málokdo má odvahu přihlížeti jejich hram. Čas od času některé z nich zmizí, snad umřelo, snad šlo na učení k d'áblovi, těžko to říci.

Nuže, v této ulici se skrýval a zde ho také zatkli. Teprve podrobným vyšetřováním, vedeným a velkou pečlivostí, se zjistily všechny jeho zločiny, a tu se objevilo pásmo činů tak příšerných, nešťastných a zoufalých a krutých a prováděných s takovou chladnokrevností, vypočítavostí a tak naprostým pohrdáním k zákonům a k řádu spravedlnosti, že lidé strnuli v hrůze nad tímto netvorem, který páchal věci, pro které nebylo dosud příkladu ani v soudních análech, ani v lidské paměti. Objevily se vraždy, prováděné tak rafinovaně, a zlo, provázené takovým trápením a mučením obětí, že všichni, kdo sledovali vyšetřování, oněměli úžasem nad přemírou zla, skrývajících se v jediném lidském srdci. Byl to netvor v lidské podobě a jeho zlá a znetvořena tvář dlouho děsila čtenáře novin, noční chodce a osamělé ženy, kdykoliv si vzpomněli na jeho jméno. Měně a střídaje všechny možnosti a způsoby zla, plánovitě a s přesnou vypočítavostí, do nepřičetnosti rozjásán nad zmítáním a bezmocností obětí, on korunoval zločin a nikdo ho

již nemohl překonat. A zatím co nové a nové podrobnosti a zprávy o jeho neřestech obetkávaly zeměkouli po kabelech a telegrafních drátech a novinářští zpravodajové marně hledali slova tak pochmurná, kterými by vše mohli plně vylíčit, on seděl již v okovech v žaláři a se svraštělým čelem očekával rozsudek.

Čím mu byla smrt? Vysměje se katovi i jeho ponuré obřadnosti, vysměje se zvuku umíráčku i poslední útěše duchovního správce trestnice a bude-li odsouzen i na smrt nejpotupnější, zemře vlastně bez trestu. Nic ho již nemůže po tom; co spáchal a prožil, vyděsil a bude mu jen pro smích poslední noc, vyplněná hrou v karty a hovorem s dozorcí, úmyslně rozprávějícími o věcech bezvýznamných. Jeho úkol jest již skončen. Necht' neatálejí, každé ráno na věžeňském dvoře je sychravé a špinavé a každé se hodí pro oběšení, necht' neatálejí!

Ale stalo se, což ostatně lid přijal a bouřlivým odporem, že nebyl odsouzen k smrti, ale do doživotního žaláře.

Sedí nyní na vrzajících prknech lůžka s hlavou skloněnou v dlaně, zhněten v jediný chuchval hrozné nudy. Někdy vstane a jde ke stěně celý, snad cosi hledá. Snad pátrá po nějakých prostých lidských osudech, které již nikdy neuvidí. Nyní se mu zdá, že zaslechl zvuk jedoucí tramvaje, smích dětí z parku, šumot křídel, nějakou píseň, kterou samota ozdobila líbezňou a sladkou tesknoutou. Nic takového. To byla jen krátká procházka od stěny ke stěně, krátký oddech uprostřed odpykávaného trestu. Vráti se vysílen a zemdlen po době, pro něho neurčitě. Stále plyne čas a není možno jej ničím zachytit, není žádného dnes a zítra, jsou jen tisíce vteřin a všechny bezvýznamné. Jak je spočítat? Věci zde nestárnou. Ty sám jsi měřítkem času v této cele, kyvadlem velkých hodin a tvé myšlenky se opakují. Houstne noc a spouští křídla. Věžeň

se do nich zahálí a skryje tvář. Kdo může říci, zda spal, či bděl? Těch několik prken vězeňského lůžka přečkalo již dávné doby a touto lžící jedli vězňové již dávno mrtví. Snad pukly věže a vymřel rod lidí a uvězněný byl zde zapomenut pro posměch. Leč do nejodvážnějších myšlenek se pravidelně ozývá krok stráží a vyšel na nebi měsíc, aby svítil.

Tak přešlo mnoho a mnoho let. Jeho kůže žloutne a popelaví. Ale ještě nezemřel, ještě žije, ještě dýchá. Již zapomíná na svět, na lidi venku, na všechny své zločiny. Nikdy nebyl vyveden na procházku mezi ostatní vězně, nikdy neviděl ani jediného ze svých žaláříků. Přísně izolován měl dokončiti své dny a jeho osamocení bylo dokonalé. Dvakrát za den se nehlučně odklopila deska ve zdi a mechanicky mu byl otvorem vsunut vězeňský pokrm. To byl jediný výjev z tohoto světa. Dveře jeho cely se neotevřely nikdy.

Vězňové umírali, dozorcí a ředitelové se měnili, stal se již dávno věcí, pouhým číslem, o kterém se bylo možno dočísti ve velmi starých, zaprášených aktech v archivu trestnice. Jeho soudcové byli již dávno zapomenuti a jejich hroby ozdobeny vkusnými náhrobky, jen on dosud žil. Ani tuberkulosa, ani žádná vězeňská nemoc nepodlomila jeho zdraví.

Ale již jest jen pouhým stínem, který má ještě lidskou podobu a který, až zajde, arimatejský spolek vloží do rakve a odveze na vězeňský hřbitov mezi vlhké kapradí a ostnaté křoviny. Zavalili tam nad ním ticho a náhrobní kámen, a to byl sladký odpočinek pro tělo vychřadlé a ducha zmučeného trýznivými hodinami. Zaleskne se po ránu rosa na hřbitově a někdy deštivý den přivolá časně šero. Dokud byl živ, ještě se pohyboval, ještě někdy přešel celu od stěny ke stěně, ještě se jeho myšlenky opakovaly, ještě byla nad ním noc a den, ještě navečer zemdlíval, když se díval mřížemi na měsíc a snil

o jiných krajinách, ale nyní již je mrtev, již je všemu konec, již mu odzvonili a jarní mlha nad jeho hrobem zakryje krajinu rouškou čistou a vznešenou.

To by se tedy bylo jistě stalo a vězeň by byl zemřel ve své smrtelné netečnosti, kdyby jeho pravé utrpení nebylo milo teprve nastati.

Za všechna ta dlouhá léta i jeho odporná sláva byla pro něho mrtva, ba ani sen mu nezůstal z jeho dřívějšího života. Přísně izolován zapomínal i na lidské tváře i na lidská slova, jako zapomínáme na věci, které již nepotřebujeme. Nevěděl již nic o sobě a také se nepokusil o útěk, neboť kam by byl také utíkal, když již nic nebylo? Každý den se odklopila deska ve zdi a pokrm mu byl mechanicky vsunut dovnitř. Dříve, před dávnými lety, několikrát v šíleném vzteku bezmocné vzpoury desku roztříštil, leč byla zase ihned spravena, aniž by jediný řemeslník vstoupil k němu do cely, aniž by byl spatřil nebo zaslechl jediného člověka. Později předstíral nemoc a umírání, ale i tato slabošská vzpoura zůstala bezvýsledná. Hrozným mlčením a naprostou nevšímavostí ho přinutili, aby se opět vzpamatoval. To vše bylo kdysi. Nyní nejen že již těchto marných pokusů zanechal, ale ani na ně nevzpomněl. Kéž by již byl zemřel!

A to jednoho dne – (a od té chvíle se mělo začít jeho utrpení)- zaslechl náhle slabý šramot, který ho přinutil, aby se ulekaně vztyčil. Zvuk vycházel od dveří, které se po dlouhá léta neotevřely a snad již ani nemohly otevřít a stály pevně a tvrdě jako stěna. Ale prohlédl-li si je pozorněji, spatřil náhle ve dveřích odklopené okénko, pouhý, velmi úzký otvor, a v něm se zalesklo příšerným leskem - lidské oko.

Divoce zavyl, omráčen tímto zjevením, a vrhnuv se na pryčnu, zakryl si obličej šedou houní. Ležel tak velmi dlouho, jek-

taje zuby v šílené hrůze, a když se posléze odvážil zvednouti hlavu a podívat se na dveře, otvor byl již zakryt a den pohasínal. Lehl si znovu na lůžko a probděl noc, hledě do tmy.

V trestnici totiž přijali nového strážce a ten, slyše o tajemném vězni, chtěl se jednoho dne na něho podívat. Ač věděl, že je to přísně zakázáno, že tohoto muže nikdo nesmí vidět a jeho smrt se pozná jen podle toho, že po několik dní bude pokrm vrácen nedotknutý, odvážil se ve chvíli, kdy byl na služební obchůzce sám, odklopit okénko ve dveřích cely a zadívat se na muže tak proslulého. Okénko po desíletí nikdo neotvíral a jeho mechanismus rezavěl ve dveřích. Jen s námahou se mu podařilo je otevřít a zadíval se dovnitř. To; co viděl, stačilo k šílenství. Rychle je opět přiraziv, prchal dlouhou chodbou, až bez dechu doběhl ke svým.

Nemyslím, že by to bylo bývalo nějaké zvláštní oko, které se zjevilo vězni ve dveřích a rozhodně popírám, že by to bylo oko démonické, zlověstné, nebo uhrančivé. Bylo to obyčejné lidské oko, sice příliš zvědavé, ale podobné tisícům očí, jaké vidíte u lidí na ulici a ve světě vůbec. Jeho barva byla snad černá, snad modrá, snad hnědá. Vylučuji barvu zelenou a lhal bych, kdybych chtěl tvrdit, že by snad mělo ocelový lesk, barvu dalekých obzorů, kočičí světélkování nebo magickou přitažlivost. Nikoliv, bylo to prosté oko.

Jeho prostota a obvyklost byla nesmírná, děsivá a hluboká. Vězeň byl omráčen tímto pohledem. Život si pro něho přišel, život mu dal opět znamení. Zatím si nedovedl vysvětliti, čím je to oko, ani si v něm něco přečíst. Ale po celý den se radoval a opět trýznil v nejpodivnějších domněnkách. Prostál celé hodiny u dveří, čekaje, až oko se opět objeví a zase prchal na lůžko do rohu cely jako vyděšené zvíře neschopné obrany. Zkoušel, mohl-li by nějak zakrýt

to místo, ale otvor byl příliš vysoko a nedosáhl tam. A hodiny se střídaly.

Zatím strážce se vzpamatoval a vysmál se svému útěku. Byl to statečný muž a viděl již mnoho zlého, než se dostal jako hlídač do trestnice. Musil si říci, že vlastně jeho námaha se skrípající závorou okénka nestála za tu vteřinu, kdy nahlédl dovnitř a že si vlastně zločince ani pořádně neprohlédl. I čekal netrpělivě, až druhého dne přijde opět hodina jeho hlídky a bude moci svůj pokus zopakovat.

Opět tentýž výstražný zvuk se ozval celou a vězeň se vztyčil, hledě vytřeštěně na dveře. Zvolna a s námahou se zvedl závěs a totéž oko zasvítilo v ploše železa. Tenkrát nezmizelo a vězen přemáhaje svou hrůzu, odvážil se několika kroků vpřed. Stáli proti sobě, on neviděl z člověka nic, než jeho jediné oko, pozorující ho s odporem, a tento pohled byl hnusný, jako by zneuctíval mrtvolu. Vězeň se před ním šklebil, chvěje se po celém těle, jako by viděl oko upíra, vyboulené oko nějaké příšery, která se k němu drala zavřenými dveřmi. Bezmocný, nemohl se nikde skrýti. Prchal do rohu cely, vyrážeje pronikavé skřeky, ale oko běželo za ním. Skryl se za pryčnu, ale oko bylo vysoko a vidělo ho stále. Pítvořící se hrůzou, přiblížil se znovu ke dveřím a tam ustrnul, přímo před okem, které se již nepohnulo. Tak stáli proti sobě a všechna pýcha života byla jen odpornou ohyzdností. Jejich oči žhnuly a pálily, jejich oči stenaly a hořekovaly a mstily se jedno druhému, byl to zápas krutý a zoufalý, jeden z druhého chtěl vylákat nějaké tajemství. Duše až křičela strachem, ale oči se nepustily a začalo nové bičování. Nikdo z nich nevěděl, jak dlouho tato muka trvala. Pomalu se pak okénko zavíralo. Již se ty oči sobě zaslíbily, již si zůstanou věrny. Okénko se zavřelo, ale ne na věky.

Pomalou, velmi zvolna mizel strach, pak ulehal na pryčnu s podivným, záhadným štěstím. Jako by se bylo před ním cosi prolomilo. Náhle se mu zdálo že cítí vůni květin, že slyší šumění mnoha stromů a vod. S hroznou silou se opět před ním začaly objevovat obrazy již zcela zaniklé. Předně nebyl již sám, ale cosi žilo kolem něho. Začínal si opět představovat, ale představy byly dosud zmatené a pitvorné. Přibližovalo se nové vidění věcí, vracela se mu slova, dávno již neužívaná a zapomenutá. Nějaké zmatky cizích životů lehce přeletovaly prostorem cely a jeho vlastní život byl nádherný. Plakal, tiskna tvář na prkna pryčny, plakal pláčem stařeckým a suchým.

Křečovitě se zachytával plynoucích obrazů, byly zde nějaké osudy, chtěl do nich vstoupiti. Byl do dobrý Bůh, či nervosa d'áblova, co mu sem do jeho samoty poslala oko člověka, byť opovržlivé a výsměšné?

Skutečný svět byl jinde, ale zde byl skutečnější. Vězeň nyní poznával, že by již nemohl žít bez onoho zjevení. Po dlouhé hodiny seděl skrčený a pozorný naproti dveřím, nemoha se dočkat, až se okénko opět odklopí. Takřka nedýchal strachem při myšlence, že se oko neobjeví již nikdy a že je včera viděl naposled. Byla to bolest těžká a ostrá, až omdlával pod jejím tlakem. To zjevení bylo již pro něho vším; zemře jednoho dne, až bude čekat marně.

Ale oko se dosud objevovalo. Strážce jako sup stál nad touto mrtvolou. Již ne ze zvědavosti, ale z touhy po hrozném pomstě otevíral záklapku okénka a po tu chvíli, kdy mohl zůstat na chodbě sám, upřeně hledíval na vězně. Vyprosiv si pod jakousi záminkou z archivu trestnice akta zločincova procesu, pozorně je pročetl a prosáklý odporem a hnusem k zlosynovi, jehož zločiny znal nyní dokonale, bezcitný k jeho utrpení, chtěl, aby jeho pohled byl šíleným týráním, chtěl ho

uvědomit, že hrůza z jeho činů je dosud živá, že pro něho není ani milosti, ani odpuštění, chtěl, aby tento člověk byl znovu obklopím trápením svých obětí a pohlcen jejich bídou a neštěstím. Přicházel k okénku se mstivostí, které se někdy až sám děsil, ale jako ,by plnil nějaký úkol, jehož naplnění čekalo po tolik desíletí. Otevíraje záklapku a tiskna tvář na železo dveří, vkládal do svého pohledu vzteklost nenávisť, nejpotupnější pohrdání. Kéž by mohl usmrcovat pohledem, nebo aspoň uspávat do děsných snů, míti oči hadí!

Ale vězeň nepochopil. Viděl jen nesmírnou dobrotu lidského oka, závatné štěstí milosti, sklánějící se k němu v jeho ponížení. Blahoslavený ty, který navštěvuješ vězně a jsi ozdoben jejich znetvořeným blouzněním! Sladce a konejšivě působila přítomnost člověka, prahl jsem od počátku po tobě. Oko slavné a mocné, oko opojení, snů a vidění, oko zachvívající se a neklidné, oko konejšivé lásky! Klečím na kolenou a pláči. Lízal bych ti ruce a nohy jako pes za tvoji dobrotu, nad kterou se radují andělé.

Procítal stále více. Uvěřil již, že kolem něho je svět a mocná království, jaro pampelišek a sedmikrás, vznešená a teskná krása žen, dokonalá realita věcí. Světlo a stín, stín vrhaný růžemi a světlo, které pluje po širokých hladinách vod, hořké dni a studená bída, rachat a dým vzdálených měst, milenek tichý pláč, lupení růží modrajících se v soumraku a oheň podnebí, černých hlubin sténání a děs. Sluneční zahrady královskými jmény, roucho chudoby a žebrácký chléb, lepkavé noci rozkoše, purpurové večery na terasách boháčů, krajiny, v nichž se stále stmívá. Toto vězení je z mých kostí a z mých žeber jsou žebra stavby. Užili mých nervů na nitě rubáše pro popravené, moje krev byla barvou pro stěny a pro práh stavby a mozek mi přibili nad veřejemi domu spravedlnosti. Já sám

jsem pomáhal stavěti tento žalář, stavbu pevnou a nerozbor-
nou, naslouchaje odbíjení hodin, plížení červů v suché trávě
a práci červotočů. Nikdy, nikdy pro mne neodbýjely hodiny a ni-
kdy jsem nezasténal láskou. Což jsem se ještě nenapolykal
dosti popela, prachu a špíny? Vězeň hleděl do dveří, pevně
zavřených. Nikdy, nikdy na světě pro tebe neodbýjely hodiny
a nikdy, a nikdy jsi nezasténal láskou. Ale líbal jsi oči slepého
a rozprávěl před ním o světě iluze tak světelné, že uvěřil a byl
šťasten. Vypíjel jsi poslední dech umírajících a do jejich vosko-
vých, studených rukou pokládal svou hlavu, když jsi jim byl dří-
ve soucitně zatlačil oči, aby již nikdy nehleděly na ohavné potu-
py světa. Čistil jsi sladkou jarní trávou vředy malomocných a na
asfaltu ulic jsi nejbídnějším nevěstkám dával naději, ještě na-
ději v štěstí. Znal jsi slova dávno mrtvých, která dovedla odeví-
rat brány ráje. Spával jsi často na hromadách bláta mezi chrchly
na podlaze nocleháren, pod studenými hvězdami příkopů
a královny přicházely k tobě vyprávět ti o svých osudech.

Kde je člověk, pro něhož bys neměl útěchu, slitování, ra-
dost a slib?

A nyní tento žalář, který jsi stavěl v mohutné pýše, tato pev-
ná a Tvrdá práce, stavba přísné spravedlnosti. A snad to ani
neměl být žalář, ale čisté, radostné dílo, budované v Pokorné
odevzdanosti, znamení, na obzoru, věž světla. Kdo za to může,
že se stal z toho žalář a soud? Z každého tvého přání jeden
kámen, z každé tvé touhy pavučina, a když bylo věc hotova,
zasténal jsi úzkostí.

Jediný lidský, pohled do tohoto pekla!

Tu musím opět připomenouti že oko, které se v okénku ob-
jevovalo, nevyznačovalo se ničím zvláštním, ale bylo to oko
zcela prosté a obvyklé, na jehož barvě ani nezáleží, zvědavé
a přísné oko, jaké vidíte všude a stále.

Tak se nyní vězeň těšil a radoval ve svých dnech. A každého dne v hodinu hlídky přicházel strážce k okénku, odklopil závěs a pohlížel dovnitř. Ty oči si byly věrný. Byla to věrnost vroucí a zlá, věrnost dychtivá a úzkostlivá, věrnost před Boží tváří, která jediná ji viděla a soudila.

Jednoho dne se však strážce pochlubil soudruhům svou odvahou. Zprvu mu nedůvěřovali, ale když jim vše přesně a podrobně vyprávěl, a když si jich jednoho dne vzal se sebou několik za svědky, uvěřili mu. Tím horlivěji a podrobněji jim líčil groteskní podívanou na pitvořícího se starce, nechápaje, proč se toho tolik děsí, a proč jim jeho vyprávění brání, aby se podívali také. -Nedbaje jejich výstrah a napomínání, pokračoval ve své hře. Varovali ho, tady není něco v pořádku a neskončí se to dobře! Vysmál se jim. Pozorovali ho pečlivě. Jednoho dne přišel zamlklý, popudlivý a hněvivý. Ptali se ho po příčině, ale dal jim překvapující odpověď. Jeho věrný druh, jeho pes, chcípal stářím.

Zatím vězeň pokračoval ve svých objevech světa, nad nímž, nad světem znovu nalezeným, každý den jako slunce vycházelo v úzkém otvoru dveří lidské oko, kterého se již nikdy nemohl dočkati, žádostivý chvíle, kdy je opět uvidí. Den byl sladký a závratný, radost znovu nalezena. Vše bylo možno vybudovati před tímto pohledem. Kdo Chce ještě mluvit o smrti? Vždyť život teprve začíná a bude to život nad všechny životy. Kéž by ho byli našli takto již dříve, kéž by se byl již dříve setkal s člověkem, který by měl odvahu se podívat sem do jeho hlubiny a uzříti ho novým žádostem, kéž by již byl dříve našel někoho, kdo by měl sílu sdílet se s ním o jeho prohy a neštěstí, kdo by byl měl odvahu probouzet ho k novému chápání života Byly nyní hodiny tak závratné, že se až dusil a stenal láskou.

Ale žalárník se rozhodl, že již nebude chodit k věžňovu okénku. Snad cítil, že by se to přece jen neskončilo dobře, anebo se tím již nudil. I pomsta omrzí a bylo to přece stále totéž. Uvězněný byl ve svých skocích a posuncích již tak jednotvárný a únavný! A tak si řekl, že se již dívá naposled a že zanechá této zábavy, která se neměnila a kde i pomsta ztratila půvab.

Běda! Tomuto pohledu vězeň už rozuměl! Poznal, že je to rozloučení a že má zůstat opět sám. Zoufale se vrhl na dveře, buše do nich pěstmi, zalykaje se křečovitým pláčem a jektaje slova tak úpěnlivá, že hlídač v domnění; že vězeň zešlel, rychle přirazil okénko a spěchal vyprávět o jeho konci soudruhům. Posléze je pomsta dokonána!

Vězeň prožil noc tak tragickou, že i ďábel byl tím zneklidněn. Cítil, že propast, do které by nyní padl, pohltila by ho navždy. Býti sražen na prahu vysvobození, když jsi již zdvíhal své hubené kostnaté ruce, na které sám hleděl jsi s bázní jako na ruce mrtvého, po nejkrásnějším z nejkrásnějších! Býti sražen na prahu vysvobození, když jsi již slyšel volat své jméno!

Nyní skučíš hrůzou, rozrýváje tváří prach na podlaze své cely, nyní zkroucen v epilepsii děsu, potřísněn slinami zoufalství a v kostnatých prstech mna horečně chuchvalce svých vlasů, počítaje vteřiny noci, nemoha se dočkat rána.

Snad přijde ještě jednou, snad ses zmýlil, snad to nebylo naposled!

A hlídač snad pochopil, snad nepochopil. Ale šprým, který si vymyslili jeho soudruzi, se mu zdál býti dobrý.

Cítil sám, že je třeba dát vězni až procitne ze svého okamžitého šílenství, nějakou náhradu za každodenní podívanou. Ostatně ta pomsta, kterou navrhovali oni, byla pohodlnější než každodenní docházení. A tak se rychle uradili a ještě téže noci,

pozorní a ostražiti se vypravili do chodeb, jdouce pod klenbami vězení nahrbeně a jeden za druhým. A pochechtávajíce se svému žertu vesele do dlaní, opatrně a bez nejmenšího zvuku odclonivše okénko navždy, připevnili tam oko, právě čerstvě vyloupnuté ze psí zdechliny.

Zrcadla

Přišel jsem ze zakázaných cest a nyní jsem seděl v redakci, abych to vše přesně a podrobně popsal. Psal jsem tedy horlivě o jakýchsi posledních lidských osudech, horlivě proto, že již po mnoho dnů jsem se těšil na dnešní večerní koncert a nyní namáhal jsem se ukončit svou práci co nejrychleji. Kládl jsem písmena do řad vedle sebe jako mrtvé, ale věc stále rozrůstala a já se marně snažil z truchlivé spletitosti cizích osudů udělat nějaký veřejně přijatelný závěr. Dvacetkrát jsem se již rozloučil s myšlenkou na dnešní večerní hudbu, ale kdykoliv jsem dopsal nějakou výstižnou větu o těch beztvárných, chmurných životech, jejichž vylíčením bylo zvláště nutno naše čtenáře pobaviti, vždy jsem se opět zaradoval, že se na koncert přece jen dostanu. Posléze byla má práce hotova a vzdávám se při tom všech podobenství.

Ale právě, když jsem se domníval, že jsem již volný, poslal mne šéfredaktor na jakousi večeři k proslulému finančníkovi, kde byly připraveny pro náš list vzácné a naléhavé informace.

Černě, stříbrně, světle a květinově, ceremoniálně stolní a hudba také stolní a taková, jaká se líbí finančníkům. Bezvadní lidé, ukládající své hromady tuku, nebo svá těla vychrtlá nočním bděním a nespavostí, v pohodlné lenošce, navoněni výfuky osmičlů, nechňapali tentokrát po sobě; naopak, tváře na sebe se dívajících nepřátel byly tak vlídné a staženy do úsměvů tak mírných, jako by hniloba byla Sladká. Pamatuji se také, že tam bylo několik žen zlatých, stříbrných a různě krásných, které naslouchaly peněžnickým hovorům a z nichž některé se stávaly ženami jen při tangu.

Vyřídív svou věc a nemožně se omluviv, ujížděl jsem za hodinu potom v taxi k Reprezentačnímu domu a útěchou, že ještě aspoň část koncertu zastihnu. Byl prosinec plný sněhu, a již z krásných vilových zahrad za městem jsem vjel do osvětlených ulic. Kontrast byl překvapující a okamžitý. Zahrady pod sněhem byly slity v jedinou těžkou hmotu ticha a temnot. Ale zde v ulicích, za zamženým sklem výkladních skříní mezi umělými květinami, světélkovaly mazlivě drobné předměty mezi pavučinovými večerními látkami, určenými pro hudební soirée netečných voskových panen, těžké zlaté náramky a šperky vzácné práce jako z hrobek faraónů. Osvětlená skříň fotografa s fotografiemi krajin s břízami a krajin s nebem tak žlutým, jako bylo v Sodomě před bouří. Pak různí lidé, objevující se mezi světly ulice. Jedoucí tramvaj a z ní pohled očí velmi černých a velmi hořkých, vek života, krátký jak podpis na pohlednici.

Bachův Brandenburský B-dur byl jistě již zmeškal a marně za jízdy jsem se snažil volati si jeho nádherné adagio dvou viol nad kontinuací basu, adagio, jehož vroucná a přísná melodie se tak zvláště lomí z Es-dur do táhlého G-moll, a vzdávám se tohoto úsilí, utěšoval jsem se alespoň nadějí na Vivaldiho Concerto Grosso D-moll. Ale když jsem se posléze dostal do Smetanovi síně, byla i tato část koncertu zmeškána, končila se právě přestávka a byl nejvyšší čas stihnout aspoň ještě Brucknerovu Pátou symfonii.

*

Bylo již napsáno mnoho věcí o zrcadlech a tato z nich nebude ani nová, ani nejlepší; povídek o zrcadlech historických a slavných, zrcadlech královských a pradávných, křišťálových, dekadentních i pouťových, stejně tak o zrcadlech vědeckých laboratoří, o astronomických zrcadel hvězdáren, o zrcadlech

pohádkových a kouzelných. Neboť zrcadlo, skleněnou plochou odrážející a fixující obraz, který vytvoříte pouhým svým příchodem v jeho rámu a který zanikne odstoupíte-li, ba i takové, které je lépe nevyvolávat. Mluví se také o zrcadle vzpomínek a zrcadle snů, všelijaké minulé děje a zaniklé postavy se objevují jako skutečné, ale pravdivé, ve světě skutečném, ale nepravdivém. Poměr některých lidí k zrcadlu, věci přece tak obvyklé a prostému předmětu denní potřeby, je opravdu zvláštní a podivný. Jsou někteří, kteří by se nikdy nepostavili k zrcadlu v hodině stmívání se světlem svíčky, jsou jiní, kteří se bojí podívat si v zrcadle dlouho a upřeně do očí, a jiní, kteří zrcadla na noc zastírají. Někteří mi vyprávěli, že je zrcadlové obrazy pronásledují i ve spínku a slyšel jsem, že prý jednou z nejpříšernějších chvil, býti přítomen takové agonii, je-li proti lůžku umírajícího postaveno zrcadlo. A ještě jiné věci se vypravují. Také děti pohádky o zrcadlech nejvíce rozčilují a jestliže se smějí a radují při vyprávění o neštěstí ohnivého muže, tady bázně zmlkají při příběhu zlé královny, jejíž nadlidská moc byla právě v kouzelném zrcadle.

*

Hned při prvním pizzicatu cell a basů, po prvním zavzlykání fagotů a viol byl setřen celý ohavný den jako ropuší sliz v trávě. Chvějí se pod halucinacemi hudby, byly doby, kdy jsem se zmlítal v křečích jako epileptik. Věřím, že se ještě vrátí.

Sedím na smetišti, za mnou žhne velká pec topírny a plicní tkáň rozbodává dusivý prach vápna.

Jako zahyne hvězda, rozžhavená dlouhým letem po nebeské pláni, tak zčerná křišťál a odumře pocit rozkoše, a jako někdy zhasne světlo samo u lože toho, který již umřel, závanem větru, když otevřeli okna, tak jako střídá se světlo a stín,

tak sunou se již stíny večerní i ranní přes tvůj život a nasloucháš stále zřetelnějšímu hlasu té řeky podsvětí, slyšíš vábivý a konejšivý hlas, čekaje beze strachu, až uvidíš svou tvář se zrcadlit na vlnách, až vydechneš naposledy tímž pomalým rytmem, kterým jsi začal dýchat jako dítě.

Bodláčí a zmije—— ty moje dva velké sny tesknoty z mládí!
—et factus est repente de coelo sonus—

Jsem stržen hudbou, která tvořila vždy boží doprovod, provázejíc ho od počátku světa, a jejíž ozvěna je dosud na světě zachycována s úzkostí do pěti notových linek, rovnoběžek, sbírajících se až v nekonečnu.

Je zvláštní, jak večerní ulice s řinčením tramvají, houkání aut a shlukem lidských hlasů, vyjdete-li z koncertní síně, je němá.

*

Někdy slovo domov chutná jak plesnivina. Šel jsem raději všelijakými ulicemi, žlutými, ohyzdnými, osvětlenými, výstavnými, prosincovými a vzdálenými, neboť jsem se bál jíti domů, bál jsem svého zrcadla.

Byla zima, ale zima průsvitná a okraje zasněžených střech byly nafialovělé. Došel jsem až kamsi na konec Žižkova za poslední bloky domů, z nichž prýštilo vlhko a vápenatý sliz, obrátil se zase nazpět, ulice byly již prázdné a noc se propadávala do šíře stále hlubší a hlubší.

Mám dojem, že jsem se za tu noc několikrát potkal.

Pak jsem se zdržel nad kamenným zábradlím té žižkovské ulice, pod níž v hlubině trčí nádraží, a nádražní dvorana několikrát udeřila o plochu noci jak kladivo. Souměrné kolejnice se otočily někam do tmy. Řeřavely svítlny. Noc se spalovala ve spektru barevných signálů, z rudě a zeleně žíhané hlubiny vyvřel bílý oblak páry, celá tato iluminace propasti se stále nervosně chvěla.

Až sem, kde stojím s pomačkaným kloboukem a s rukama v kapsách, slyším prosebný hlas; ten prosebný hlas za mávání svítilen na studeném nástupišti.

Cítil jsem ztuchlý a spařený vzduch čekárny 3 třídy, kde na zablácené podlaze leží lidé, hlavy majíce složeny na balících a rancích až sem cítil jsem tvoji úzkost, tak strašlivou a drtivou, jakou má člověk jen z cesty blahosladených, a pozoruji nyní svislé koutky tvých úst, chvějící se ruce, svírající lístek někam na cestu světců, tvé ustrašené oči, stále se otáčející kolem, stále hledající světlo poloslepé žárovky; jsi rozřat stínem. Vidím, jak strach popelaví na tvých rtech, třese se v tvých očích, mrazí tě hrobovou vlhkostí. V novinách maje zabaleno několik ubohých věcí, vstupuje do vagónu muž stejného stáří se mnou, kterého jsem znal ještě jako dítě. Hle, šílená žena, podivně oblečená a s velmi nalíčenými rty, která jede do ciziny, zmateně se usmívajíc na spolucestující, na fotografii ve své kabelce. Štíhlý kněz, modlící se potichu růženec. Jaký je to podivný vlak? Již se pohnul k odjezdu, již se rozjíždí a mně, pozorujícimu ve tmě jen osvětlené čtverce oken, se zdá, že jede po mostě tmy nad velkou hlubinou se všemi svými pasažéry, vtěsnanými do úzkých vagonů, se všemi jejich osudy, a vlny řeky podsvětní se převalují pod mostem, šplounaví pod viaduktem a narážejí na kamenná zábradlí a po nehmotném mostě tmy jede vlak, ji nikdy se nevrátí a jem rudá lampa posledního vagónu zaniká jak hvězda, pak jako nepatrný, poletující oharek ve tmě.

Ulice byla tak tichá, jako by nebyla na světě. Byl jsem sám uprostřed toho kamení, a kdybych zavolal o pomoc, vyplaším jen stíny. Dvě zelenavé oči vyskočily proti mě zbloudilá divoká kočka se přesunula kolem zdi prolínavým pohybem a zmizela, ulekaně uskočivši.

...až uvidíš svou tvář se zrcadlit na vlnách řeky podsvětní...

Řekl jsem, že jsou lidé, kteří by se nikdy nepostavili před zrcadlo v hodině stmívání se světlem v ruce, a jiní, kteří zrcadla na noc zastírají, a kteří mi vyprávěli, že je zrcadlové obrazy pronásledují ve snu.

I mně se někdy přihodilo, že jsem v soumraku, zastírajícím obrysy, viděl v zrcadle věci, které za mnou nebyly a ulekaně se rozhlížeje, hledal jsem je marně mezi čtyřmi stěnami svého pokoje. Někdy jsem se tam také viděl v různých podobách jako bych se vtěloval v jiné postavy a ač v tváři, příliš stažené úzkostí, jsem se nepoznával, přece jsem věděl, že jsem to určitě já, nemohoucí v noci usnout, osamocený v nočním tichu pokoje a hledající aspoň v zrcadle lidskou podobu, abych nebyl tak zcela sám. A v některých dnech, když silná úzkost a intenzita bolesti mně probodávaly jak morfiové injekce, se stávalo, že jsem viděl v zrcadle obrazy, tak podivné a neuvěřitelné, že se zdráhám je popisovat.

Je známo, že existuje jistý druh nervové choroby, pod jejímž tlakem jsou někteří lidé nutkáni se vrhnout do vodní hladiny, jakmile ji uvidí, třebas ještě ,před několika minutami byli plni chuti k životu a vůbec na smrt nepomyslili. Říká se o nich, že je voda přitahuje a oni opravdu před jejím vábivým šepotem jsou naprosto bezmocní. Nuže, ač jsem zcela zdrav, stejně tak na mne působilo velké zrcadlo v mém pokoji. Stával jsem před ním dlouho a dlouho, vždy přitažen silným kouzlem, jsem se marně vzpíral, a jestliže jsem nemohl utonout jako ti, o nichž jsem psal, bylo zde cosi ještě horšího: můj duch se v ně potápěl, ukládal jsem svůj obraz do zrcadla jako do rakve a není divu, že jsem se domníval, že šílenství pro-

pukne každou hodinu. A stávalo se také, že po dlouhém a intenzivním dívání se do skleněné hlubiny jsem tam náhle vidět obrysy a věci přibližující se stále jasněji. Tu objevila se mi ona drahá mrtvá, v modrých šatech, dobře mi známých a v letním kloboučku, usmívajíc se jako tenkrát. Tu jsem tam viděl krajinu přesně orámovanou jako diapositiv, kde jsem se procházel, čekaje na své rodiče, s nimiž přijdu na výlet. Přítel, který byl v jiných zemích v a jehož dopis jsem očekával, hovořil ke mně ze zrcadla jako živý a nejen to, také jsem viděl všední a banální příhody z novin, sochy zemřelých umělců, viděné v mládí v kteréši Galerii a ještě nějaké vzpomínky. Chyběla již jen ruka, která by psala po skle, abych se zalkl hrůzou. Můžete mi namítnout, že pak bylo lépe se vůbec nedívat. Ale tato vaše námitka je mi směšná. Neboť já, když se to stupňovalo tak, že jsem ani nemohl přejít kolem skleněné plochy bez děsu, že přijdu o rozum, nejen že jsem se tam již nedíval, ale zastíral jsem zrcadlo, jakmile se setmělo v mém pokoji. Nuže, bylo to ještě horší. Neboť jsem věděl, že ti lidé a věci tam jsou, i když se nedívám.

A tehdy, Chtěje přece jen zvítězit, po dlouhých a logických úvahách a rozumových důvodech o nemožnosti toho všeho, donutiv se k nejstřízlivějšímu uvažování a vysmívaje se sám sobě, sebral jsem všechny své síly a všechnu statečnost a naklonil jsem se nad zrcadlem, dlouho a soustředěně se v něm pozoruje; náhle jsem viděl, že mizím z jeho rámu i skla a přes plochu se přelévá mlha stín a mlha a stín a mlha a stín v dlouhých vlnách, v nichž zcela zanikám. A vlny převalovaly se dál a dál, má tvář se rozplývala přede mnou, neviděl jsem nic a ztrácel se sám sobě. Tu zděšeně se vrhaje na lůžko a strašně osamocen v nočním tichu pokoje, nemoha ani sám sebe spatřit v zrcadle, nemohl jsem se na ničem

zachránit a jen hledě do černé, skleněné a prázdné hlubiny před sebou, čekal jsem, kdy to z ní přijde.

Kdyby mne nyní v této noční žižkovské ulici někdo namátkou potkal hvízdajícího si houslovou kantilénu F-moll z první věty Brucknerovy symfonie (začátek vedlejšího tematů po onom velkém odmlčení orchestru) a loudajícího se s rukama v kapsách a s ohrnutým límcem zimníku, nebyl by uvěřil, hledě na moji bezstarostnou lhostejnost, že se toulám jen ze strachu jít domů dnes k svému zrcadlu. A tak dále jen noc a ulice, noc a ulice, tyto dvě věci, které se u mne stále opakují, místa, kde potkávám jen zdivočelé kočky, opilce a poslední nevěstky, ulice s nádražím, z něhož odjíždí půlnoční vlak na místa, kde nikdo ještě nikdy nebyl a kam nemožu s ním, nejsa objevitelem.

Koho najdu v této noci, kdo by se chtěl o vše sdílet se mnou?

Anebo raději vše opustit a obrátit se k věcem? Milovat družnost prostých a obvyklých věcí, těšit se nad jejich střízlivostí, rozradostnit se jejich klidem a jejich lhostejností, nalézt klid v jejich mlčení?

Jedenkrát mne mé novinářské zaměstnání povolalo na místo železniční katastrofy. Roztřískané vagóny, šílená panika, auta úřední a lékařská. Tenkrát jsem poznal, jak dovedou být věci smutné a co to jsou jejich slzy (lacrimae rerum). Neboť zohavené mrtvoly do řad položené podél trati a pokryté zkrváčenými prostěradly z lůžkového vozu, nebyly to nejstrašnější. Ale daleko smutnější byla jejich ozdoba. Střevíček na rozervané noze mrtvé ženy a zbytečná pýcha náramků u zápěstí, smutnější byla aktovka, pevně svíraná zabitým mužem smutnější byl sváteční klobouk, cár hedvábí, odtržený rukáv, vyrvaný a odhozený zápisník, celý ten hřbitov věcí a úlomky nedokon-

čených událostí, smutnější bylo kabelkové zrcátko dívky, která se právě ve vteřině katastrofy pudrovala a ležela nyní na pražcích mrtva, dosud pevně svírajíc toto úboľné zrcátko, do něhož jsem náhodou pohlédl a viděl jen kus oblohy a dívčí rty, již popelavé.

*

A tak jsem byl již velmi unaven. Noc pomalu bledla, prochodil jsem tolik ulic; že jsem se již nepamatoval ani na jedinou. Chtěl jsem někam dojít, někam, kde bych si mohl odpočínout, něčeho se napít a počkat, až se rozední. Všude bylo již zavřeno. Až pojednou jsem viděl na stěně jednoho domu dosud slzet žárovky matně osvětľující vchod, nad nímž bylo napsáno: ELDORADO. Vstoupil jsem. Barevný papír a falešné zlato stěn pochybná bělost ubrusů, zaprášené trsy papírových květin ve vázách z výprodeje. Páchne to zde ztuchlým pudrem, kyselou smíšeninou mnoha vůní, jako by tady někde plesnivěla laciná líčidla. Místnost je prázdná až na několik hudebníků na podiu. Z nízkých dveří, udivena nad mým pozdním příchodem, vyšla Hubená, bledá a velmi obvyklá dívka, zůstala stát opodál a zadívala se na mne. Má laciné šaty, na prsou žlutý květ a celé její tělo je jistě tak voskově bledé a průsvitné jako její tvář. Chvíli stojí, tupá a netečná, a pak usedá k blízkému stolku vyčkávajíc beze slova, s unaveným složením rukou, s umdlenými pohyby upracované služky. Vše v tomto lokále bylo němé, až na hudebníky; toliko tito lidé v něm žili. Každý po svém. Tedy aspoň nějaká zábava: Pozorovat jejich život v úryvcích. Klavírista má širokou jizvu přes tvář, jizvu táhnoucí se přes čelo až po bradu, takže to vypadá, jako by měl dva přesně rozdělené obličeje, z nichž jeden má v koutku úst cigaretu, a jí zatížený ret vyjadřoval veliké ,pohrdání nad obvyklostí večera. Saxofonista vyňal z kapsy karty

a klidně si je začal vykládat na černé, lesklé desce klavíru, vraště ustaraně obočí, kdykoliv mu vyšlo neštěstí, zlá zpráva, nebo někdo v cestě. Míchal znovu a znovu obratně karty, snaže se položit srdcovou dámu třebas Istí. Harmonikář jako večerní lord, ač ne v černém, pomalými tahy kouřil lulku, nevšímaje si ničeho z tohoto zaprášeného světa nudných rozkoší a houslista, podoben operetnímu tenoristovi, se mazlil se svým podbradkem a pečlivě se prohlížel v Malém kapesním zrcátku, nadýmaje tváře, olizuj si rty a upravuje si po desáté vázanku, až posléze vyňal malou stříbrnou pudřenku a pozorně se napudroval, šetře pouze obočí. Skupinu doplňoval drummer, který byl zároveň jazzovým zpěvákem a teď si polohlasně předříkával znovu a znovu čtený dopis, jako by jej měl brzy zazpívat.

Pil jsem svou sklenici kořalky, spokojen s útlukem náhodně nalezeným, spokojen se špínou kolem, spokojen se zaprášeným lokálem, v němž svítání odhalovalo stále víc a více skvrn a hnusu, spokojen s umdlenou, odpornou holkou, která tak nehybně seděla, spokojen sám s sebou a nechťěje nic více, než zůstat zde, až se. rozední úplně.

Pak muži na podiu, které jsem rád a vděčně hostil Kořalkou, vzali nástroje, aby mi zahráli svoji poslední písničku. Byla. to hudba pro nějaké plačtivé milování, odrhovačka zvroucnělá prostředím. A čím více v putyce skřípala, rozteskňujíc holku již opilou, tím jasněji jsem ji musil za jejího doprovodu vzpomínat.

A jako v zrcadle jsem spatřil celý svůj dnešní den, od hadrovité práce za redakčním stolem, přepychovou večeři finančníků se ženami zlatými a různě krásnými, Smetanovu síň rozezvučelou táhlým es lesního rohu ve sherzu třetí věty Brucknerovy symfonie, podivný tlak nad řekou žalu, kočičí oči v za-

sněžené zimní ulici, toulání pusté a bezútěšné, při němž jsem stále chodil ve velkém kruhu, vraceje se vždy na místa již známa.

A moha při tom stále usilovněji myslit na sebe a řadit se do proudu těchto situací, náhle cítím, že mizím, že snad to byl někdo jiný, že přelévá se přede mnou mlho a stín, v němž zcela zanikám, má tvář se rozplývá, jen vlny řeky podsvětí vábivě šumí vábením stále líbeznějším...

ale já nyní sedím zde a vysmívám se tomu do dlaní, šťasten nad svou skleničkou rumu, šťasten, že jsem uprchl tohoto obrazu, docela skryt v náhodně nalezené putyce, která je snad ze všech nejodpornější, ale nad kterou je napsáno krásné slovo: **ELDORADO**.

Píseň milostná

Městečko, které si náhodně zvolil, přijalo ho bez zájmu. Vybral si toto místo ve vzpomínkách doma v Praze, a to v tu hodinu soumraku, kdy věci, které si představujeme, jsou pak ve skutečnosti vždy jiné. Prošel tudy jen jednou, před mnoha lety a zůstalo mu v paměti pouze jeho jméno. Věděl, že tam nikoho nezná, že tam tedy bude úplně sám a nikdo ho z práce, kterou si vezl s sebou, nevyruší. Ubytoval se v nízkém hotelu, postaveném na kostrbatém náměstí s loubím, pod okny měl prastarou kašnu se sochami světců, plných ran, a v pozadí radnice, staletími zapomenutá, se rýsovala jako na starých rytinách. Život protékal klidně a nevzrušeně.

Vzadu za hotelem tekla říčka, plná stínů a podél ní vedla cesta mezi lepkavými olšemi až k daleké hospůdce, vystavěné pouze pro spolkové nedělní výlety s hudbou a slunečnicky. Jinak byla po celé týdny opuštěna a všecka obrostlá břechtanem. Každého večera se procházel po této cestě mezi olšemi s lulkou dobře nacpanou a potkával zde mnohé své příběhy z minulých let, příběhy, které se sice všechny udály kdesi naprosto jinde a většinou velmi daleko, ale které se mu zde vracely v tichém okouzlení. Zde také slyšel zpívat všechnu tu hudbu, kterou zachycoval do své poslední práce, do svého díla, o němž si přál, aby bylo ještě krásnější než ten jeho proslavený klavírní kvintet s-dur, jehož i on sám si ze všech svých prací vážil nejvíce.

Pamatuje se dosud na jeho prvotní provedení. Bylo to velmi dávno (kvintet byl jednou z jeho prvních prací), bylo to v době, kdy ani nevěděl, kdy a jak se uchytlí, kdy byl živ jen z kondic a pouze jediná stála za to, ta, kterou dával v saloně

plném plyšového ticha a těžkých portrétů komerčních radů, z nichž jeden byl patrně živý, neboť vždy na prvního vstupoval dveřmi a vyplácel mu gáži. Kromě toho byl také příležitostným korepeticem operetního divadélka daleko na předměstí, kde třískal na klavír nejpitomější šlágry, doprovázející skřehotavá cvičení primadony továrního bloku, které sentimentalita byla ještě málo, a přilepšuje si ke své gáži několika korunami od tenoristy, zbožňovaného všemi místními hokyněmi, pro něhož upravoval part, příliš obtížný zpěváku bez hlasu. V těchto časech bídy a ponížení, v hořlavých nocích horeček rostl jeho kvintet, komponovaný v nejhorším tlaku beznaděje, neustálém rvavém zápolení, v plné hořkosti tíživých únavných dnů. Nikdy nezapomene na jeho první provedení. Bylo to na jakémsi dobročinném koncertě, kam ho pozvali proto, že se uvolil hrát zadarmo. Nejprve bylo třeba provázet na klavír jakousi udýchanou slečnu, která se na podiu unavovala syropovitou árií s koloraturami, pak musil sólově zahrát několik slátanin, koncertních prskavek, nezbytně žádaných, trochu zkysalé nejistoty, kterou rozlil po klavíru za ohlušujícího potlesku. Potom teprve byl povolen jeho kvintet, věc to pro většinu posluchačů nemilosrdná, narychlo nastudovaný několika ochotníky, mezi nimiž byl bezradný. Sám hrál klavírní part. Obecnostvo chrchlalo na sedadlech, zatím co šedivý večer, právě takový, v jakém se vydělává na chudobě, plesnivěl ve zpola naplněném sále. Končil za neskrývaného sykotu, rozpačitě rozrytého krátkým potleskem několika nejzdvořilejších. Pak seděl v pokojíku účinkujících jejichž opovržení nad ním bylo ohromné a naslouchal jejich mlaskání a rozbalování mastných uzenářských papíru a jejich shovívavým radám, maje prudkou potřebu zvracet na talíře a tváře jim podobné, až to opravdu nevydržel.

Bylo zvláštní, jak si ten kvintet zamiloval. Napsal od těch dob mnoho jiných věcí, jimiž získal slávu, pocty, jmění, tituly a jeho skladby procházely s triumfem největšími zahraničními koncertními síněmi. Byl to nyní slavný muž, který si mohl dovolit žít v přepychu, který byl obdivován a jehož jméno bylo zapsáno na plakátech nejproslulejších koncertů. Ale žil stále tak osaměle jako dříve, bez lásky, bez přátel, pouze pro svou práci a kdo ho potkal zde, na večerní cestě mezi olšemi, značně již prošedivělého klidně pokuřujícího svou lulkou, sotva by v něm byl poznal Mistra, jehož díla vzrušovala a okouzlovala tisíce srdcí po celém světě.

Sem, do zapadlého městečka, přijel proto, aby v tichu a klidu dokončil svou novou práci, ale nedařila se mu. Začínala se v pochodovém rytmu nástupem cell a lesních rohů, provázených harfovými glissandy. Tónina D-moll vytváří hluboké lesní šero. Pochod se vlní v tercích, cosi světlého chodí kolem nás, přibližuje se v teskném zpívání a je to procítající naděje, naděje v ozvěnách přehlušovaná řezavým zvukem hoboj, jichž téma rozlomilo líbeznou violovou kantilénu dojímavé čistoty. andante se moduluje do As-dur, andante a varienty a s dlouhou Střední větou, končící se v kódu, v níž ve vlastním tématu cell rostl již náznak děkovného chorálu za doprovod anglických rohů a ve vzdušné harmonizaci smyčců. Chtěl zde vyzpívat nejnepějněji to, co dosud nemohl vložit do žádné ze svých dřívějších prací, jakými tichý a kouzelný smutek stárnutí, píseň míru a poděkování, vznosnou elegii svého života a svého osudu.

Když sem přijížděl, jeho dílo v něm již žilo tak plně a bohatě, že se mu zdálo, že postačí vrhnout na papír vše, co v sobě slyší tak jasně a zřetelně. Místo toho se však náhle vše rozplývalo, prchalo v nenávratných ozvěnách a často, sotva usedl

k textovému papíru, byl zcela hluchý sám k sobě a propadal se do nejhlubší prázdnoty.

Tenkrát neustále se mu vracela vzpomínka na onen kvintet, vracela se tak neodbytně, že ji nemohl zahnat. Slyšel pouze tuto skladbu, opakovala se stále a stále, nemohl pracovat ani ničím jiným. Bylo snad tenkrát v tom díle cosi nedopovězeno, co teprve nyní chce být vysloveno? Ne, bylo by to příliš směšné, sám se tomu usmíval, znal každý tón této věci a věděl, jak je ucelená. Ale bylo mu nyní podivem, že žádná z jeho skladeb tak v něm nežila jako tato. Jako by už po ní nikdy nic nebyl napsal...

A jeho večerní procházky olšemi, to už nebyly poklidné cesty samotáře, ale jako by zde nalézal mnoho věcí naprosto neobvyklých, jako by zde teprve objevoval jakési marnosti svého života a příběhy, které se mu zdály být naprosto zbytečné. Vracíval se unaven, příliš unaven.

Dni mýjely a již bylo jisto, že zde dílo nedokončí a že bude proto lépe, když se opět vrátí do Prahy. Jeho okamžitý nápad zvolit si toto městečko pro klidnou práci byl nyní tak groteskní, že se mu jen vysmíval. Co zde vlastně hledá? Viděl lenost uliček, obrazy života do nekonečně přežvykujícího, tváře ničím nevzrušené a příhody pln obvyklého trávení, ze špinavých krámků páchne zelenina a ještě jakýsi neurčitý pach, ploužící se nad našedlou nudou života bez rozmanitosti. I připravil se k odjezdu, rád opouštíje tato zapomenuté místo, kde se nikdy nic nestane.

Den před svým odjezdem vyšel si časně ráno na procházku; teprve svítalo, ale dusil se již pobytem v úzkém hotelovém pokoji, cítil, že by tam nemohl vydržet do rána, a proto spěchal ven, kamkoliv, jen když bude pryč z té odporné místnosti. Venku pršelo drobným, hustým deštěm, bylo rozkoší

nechat se jím zmáčet v tomto kalném, sychravém svítání. Bylo mu, jako by v celém městečku byl jediným živým člověkem, jeho zrak zvučel na dláždění jako jediný projev života mezi tolika kamením. Ale když chtěl přejít na cestu k říčce, spatřil náhle z protější ulice se vynořit tři ženy v černém, tři ženy do sebe zavěšené; oblečené do smutečních šatů, vlhkých lijákem, tři ženy mlčky spěchající mimo, s hlavami nachýlenými. Byl to pohled tak zvláštní, že zůstal ztrnule stát, hledě na ně, jako by potkal něco neskutečného, vzpomínku z pohádek nebo z prastarých pověstí či z cizích životů, velmi tajemných, takže takřka se přitiskl k domovní stěně, když spěchaly mimo. Povšiml si, že prostřední z nich byla mladá a velmi krásná, zvláštní Tichou a jemnou krásou, bledá ve světle počínajícího se dne velmi křehká v těžkých, černých šatech a patrně také velmi statečná neboť vlekla s sebou obě ženy, které byly již staré a vráscité, jako břemena: Poznal také, že jedna ze stařen plakala a druhá šla těžce a bez slz, zcela zhroucena. Děvče je podpíralo a táhlo, jako by je obě zachraňovalo z nějakého neštěstí. Přešly a on hleděl za nimi, přemýšleje, odkud a kam tato podivná trojice asi spěchá. Bylo ještě příliš časně na hřích i na pokání. Tři ženy v černém se neslyšně promítaly na Šedém plátně raní deštivé ulice a mizely. Šel za nimi.

Obě stařeny po něm obrátily své vráscité tváře, ale děvče se neohlédlo, ač dobře věděl, že o něm ví. Šel jakoby za jakýmsi dosud nenaplněným osudem, věděl, že nyní již musí dokončit tuto podivnou příhodu, že už není možno, aby po setkání s těmito ženami se náhle obrátil a šel svou cestou. Sledoval je, jako by pro něho znamenaly rozřešení jakési těžké a osudové záhady, na které nevědomce čekal po celý svůj život a jako by .teprve nyní měl poznat své promarnění. Byl tak vzrušen, že ani nepozoroval, kudy a kam jdou, až ná-

hle ulice byla uzavřena prastarým chrámem a okny, plnými malovaných příběhů o nebeské výbornosti neznámých mu světců. Vstoupil za ženami dovnitř, na oltáři již hořely svíčky, patrně se jen čekalo, až přijdou, protože sotva vstoupily a poklekly, vešel kněz v černém a počal slavně sloužit rekviem.

Ano, tak to u něho bývalo vždycky. Vždy, když se domníval, že nastává jakási přeměna života a věci, které ho očekávají, že budou ze všech nejlíbeznější, přišel místo toho smutek, neštěstí a krutý žal. Nikdy se ti již nic velkého nestane - Práví v něm tichý hlas - vrať se raději do svého obvyklého života. Vrať se, rychle se vrať do svého dřívějšího života - praví v něm tichý hlas - zachraň se a nepřej si žádných zjevení, přemož toto kouzlo a vábení, ze všech nejsmutnější! Na jakou radost ještě čekáš? Co ale představoval? Měla to být radost, radost závatná, jakou jsi dosud nikdy nezakusil, prudký pocit štěstí a nádherný stav blaženosti, vědomí, že se splnilo vše a že již po ničem netoužíš, a místo toho po této cestě kalným svítáním v zapomenutém městečku jsi byl přiveden na rekviem za kohosi zcela neznámého, a právě, když jsi myslel jen na sebe, když ses domníval, že všechna vyřešená tajemství jsou pouze pro tebe, na rekviem, když jsi viděl světlo svého prvního nového dne, a snad na rekviem za všechny, kteří to potřebují.

Dívka před ním klečela jako mrtvá, zdálo se, že její křehké, bledé ruce ani neunesou těch modliteb, které zvedala k oltáři.

Pomalou vstal. Je nutno odejít, je nutno se vrátit do svého obvyklého života. A v té chvíli, do knězových modliteb, se mu v hlavě se strašlivou silou prohnulo opět to adagio z jeho dávného kvintetu, ozvalo se tak jasně, že byl až tím ohlušen, jako omráčen.

Bylo mu, jako by teprve nyní sám chápal, co tenkrát před dávnými lety napsal bez vědomí toho, jaký to má smysl, prostě jen proto, že to tak musil napsat, ale rozevlátá melodie jeho adagia znamenala víc než pouhou hudbu, byl to utajený výkřik, který se mu tenkrát vydral a jehož obsah teprve nyní chápe. A melodie z něho sálala chrámem a hořela tak palčivě, že stál ztrnule v pokorném naslouchání. Stařena opět vykřikla v pláči. Vzpamatoval se, mnul si čelo jako nepřičetný, věděl jen jedno: už vše jsem řekl tenkrát, už nikdy nic takového nenapíšeš, vše je zbytečné: co dělám nyní, to bylo tenkrát...

Má lásko, má jediná vytoužená, nade všechny milovaná, má lásko největší!

A vycházejí z chrámu, přeletěl pohledem onu dívku. Jak jí byla podobná!

Nejsi to ty, co jsi byla tenkrát?

I ona se na něho podívala. A v jejích očích, přímo na něho upřených, viděl strašlivou úzkost, úzkost nelidskou, úzkost volající a varující, úzkost nejhlubší, bílou tvář na temné ploše kostelního šera, oči prosebně nesmírnou a nenaplněnou láskou, úzkost, kdy vše je již ztraceno.

Vyšel. Před kostelem se již shromažďovali žebráci, odhánějící od sebe jednoho, který byl patrně šílený, neboť se stále smál a neznali ho, přišel odnikud, jako onen posedlý z Písma, který bydlil jen v hrobech a jehož jméno bylo Množství.

*

Tedy i ty?

Věděl, že ji ještě jednou musí vidět, že ji ještě jednou musí potkat, aspoň jen jedenkrát. Městečko není tak velké, nemůže se mu v něm tak ukrýt, aby ji již nespatriil. Vzpomínal na jeden den svého dětství. Když byl ještě maličký, když byl ještě dítě, nikdy v noci ho nesměli nechat bez světla. Každý

z nás má takovou nějakou hrůzu dětských let. On, kdykoliv se setmělo, nemohl se podívat na okno, neboť se bál, že tam náhle spatří dvě ruce, dvě cizí sepjaté ruce, vynořující se ze tmy a trčící před ním jako živé. Ve skutečnosti nikdy takové ruce neviděl, nemohl říci; čí by to měly být ruce, nebo proč má z nich takovou nepříčetnou hrůzu, ale bylo to tak a zoufale se bál, že je jednou ve tmě uvidí. Pak ten strach zmizel postupem let, jako mnoho jiných věcí. Ale ještě nyní ho někdy napadne tento podivný sen z dětství, vrací se mu, a ačkoliv hledí napjatě do tmy noci za okny, nikdy se mu tam nic už neobjeví. A tu se mu zdá, že kdy. by byl ty ruce aspoň jedenkrát uviděl, přibližující se k němu s naprostou samozřejmostí věcí neskutečných...

...že by se mu žilo radostněji.

Posléze se s ní opět potkal. Ona ho poznala první. Šel uličkou, kam málokdy přišel a která byla zastrčena až na okraj městečka, a tu ucítil náhle, že se do něho zařízí ostrý a rychlý pohled, jako by ten, kdo se na něho zadíval; byl sám překvapen, že ho vidí. Obrátil se. stála ve dveřích krámku a hleděla na něho. Když viděla, že ji zpozoroval, obrátila se a plaše vběhla dovnitř. Nerozmýšleje se ani vteřinu, vstoupil rychle za ni. Za pultem seděla, celá v černém, jedna z obou stařen a s chraptivým hlasem se ho zeptala, co si přeje. Teprve nyní si uvědomil, že si zde musí něco koupit a rozhlédl, se kolem. Bylo ta vetešnictví, odpadky věcí byly rozhozeny na stole a věci nepotřebné a rozežrané, takřka rozpadlé a ohlodané časem a nekonečným užíváním, visely na oprýskané zdi, zanikly přepych se mu válel u nohou a všechno to, co kazí rez, žerou moli a zloději kradou, zmrzačené otroky bývalých bohatství, bezútešnost věcí už několikrát prodaných a nakažených bídou všech svých majitelů, prosáklých jejich potem a slzami. Sta-

řena, hledíc na něho ostrýma, pichlavýma očima, opakovala svou otázku. Povšiml si, že i světlo v tomto úzkém krámku, prýštic z malých oken, bylo tak plesnivé jako vše kolem. Dívka tu nebyla. Jeho rozhodnutí bylo rychlé a okamžité. Stahuje z prstu těžký zlatý prsten s velkým ametystem, položil jej na pult a řekl: Chtěl bych to prodat.

Stařena uchopila klenot kostnatými prsty a zachraptěla: proč s tím nejdete k zlatníkovi? Začal cosi překotně vysvětlovat. Je zde v městečku na návštěvě, potřebuje okamžitě více peněz, než kolik si vzal s sebou a nechce skvost .prodat, ale pouze zastavit. Nepřijde-li ovšem do tří dní, tedy zástava propadá, nechce nikoho poškodit. Ale velmi mu záleží na tom, aby ten bohatý zlatník na náměstí, s nímž se ostatně zná, nevěděl o jeho tísní. Bude velmi vděčný stařeně za to, jestliže ona pochopí jeho situaci. Ach, jak znovu dobře nalezl svůj hlas z dřívějších dnů, kdy stával v bídě za ,podobnými pulty a myslel každé slovo doopravdy; jak rychle znovu objevil v sobě ten přesvědčivý přízvuk bídy, slova prosebníka a palčivou nejistotu vyslyšení. Stál před ní nachýlen a opřen chvějícíma se rukama o pult. Stařena váhala. Podezření na cizího muže rozhodně rozptýleno jeho hlasem ubožáka, hlasem, z jakého znala všechny odstíny, ale lákavá možnost, koupit za pár korun takový nádherný prsten, u ní zvítězila. Tváříc se potměšile, jako by naznačovala, že ho nyní má v hrsti a že ví o něm vše, i to, z jaké asi krádeže prstem pochází, zahučela: .Počkejte zde. Odšourala se z krámku jiným vchodem do sousední místnosti.

Hle, bojí se o život- pomyslel si s úsměvem- nemá peníze v krámku.

V tichu, které nyní nastalo, zaslechl z pokojíku, kam stařena odešla, prudké hlasy. Měkký a lahodný, krásný dívčí hlas rychle

cosi vysvětloval, stařena bránila, byla to hádka, dívčí hlas prosil, ale stařenin hlas stále cosi dokazoval. Dívka zřejmě stařeně bránila.

Usmál se. Pochopila.

A pil ten dívčí hlas, pil jej, vyvoláváje si v jeho ozvěnách ji samu, ze všech nejkrásnější a nejlíbeznější. Pak tiše a bez nejmenšího hluku otevřel dveře, rychle vyklouzl ven a spěchal křivými uličkami bez jediného pohledu nazpět.

Za hodinu na to stál na nádraží, čekaje netrpělivě na svůj vlak. S Bohem lásko, a Bohem vy dvě stařeny žalu a neštěstí, stále ji provázející, s Bohem má lásko a s Bohem vy dva černé .přízraky ohyzdnosti a trýzní, stále ji sledující, s Bohem, dalas mi to nejkrásnější co jsem ještě mohl mít; ten pohled úzkosti, úzkosti varující a nejhlubší. bílou tvář na temné ploše kostelního šera, oči prosebné nesmírnou a nikdy nenaplněnou láskou, kdy. vše je již ztraceno.

A tu ji znovu uviděl.

Stála těsně na peróně za ním, zahalena v lehký šátek který splýval, měla prosté a jednoduché šaty a chvěla se tolik, že nemohla ani promluvit, pouze nesmělým, až k pláči tklivým pohybem mu dávala balíček ovázaný modrou stužkou. Zachytil ji za ruku, bránila se, chtěla mu trhnout svou dlaň a jak v zápase naklonila hlavu k němu, ovanulo ho to čistou a sladkou vůní jejích vlasů. Zastyděl se před jejíma vyplašenýma očima. Vzal mlčky balíček a vstoupil do vlaku. A když se vlak rozjel, vyděl ještě, jak odbíhá k oběma stařenám, které stály lhostejně, čekajíce na ni u nádražní zahrádky a přikrývaly si život svěšenýma rukama. Patrně musila vyběhnout z krámku hned za ním, patrně ho sledovala až do hotelu a pak na nádraží. Vlak s ním ujížděl z míst kam se už nikdy nevrátí. Roztrhl stužku, mechanicky otevřel krabičku, aby si opět navlékl

svůj nepřijatý prsten. Nebyl to jeho prsten. V krabičce ležel úzký a laciný dívčí prstýnek s malým rubínem, snad dávný dárek k biřmování nebo k svátku, jistě jediný prstýnek, který měla. A hledě na něho jako na svůj promarněný osud, který už ničím nenaplní, ujižděl jakoby temnou a černou chodbou bez světla do svého obvyklého života, v němž se jen v mrtvém tichu pohybují tyto tři smuteční ženy od jednoho jeho snu k druhému.

Balada o deštníku.

Tento hastroš, který prochází žebrotou pražskými ulicemi, to je živá žena, jistě mající své lidské jméno, byť by jí jmenovali jen nadávkami. Jmenuje se Voršila, ale nikdo mi to jméno neřekl, já sám jsem si je musil pro ni teprve vymyslet. Tedy: Voršila je Stará, bláznivá žebračka, věc pro posměch. Tato drobná a vyschlá stařena má úzký ptačí obličej, zakřivený nos, vráscitou tvář a široký, slaměný klobouk, rozmočený nesčíslnými lijáky, dávno spálený sluncem a vždy natržený pouličními rvačkami. Zpod něho visí zprahlé chuchvalce šedých vlasů, zpečených nečistotou. Je to obvyklá, všední žebračka, na které není nic důležitého, ani významného. Důležitým je však její starý, rozbitý deštník, který vždy při chůzi svírá oběma rukama a který nikdy neskládá.

Po prvé jsem ji viděl v Maislově uličce. Prchala odkudsi divokým, zoufalým úprkem, pištivě křičíc o pomoc a za ní se hnala několik výrostků v trysku ji dohánějících. Bylo to, jako by celá ulice běžela za bláznivou babou a jako by ze všech krámků jí, házeli pod nohy starou veteš, o kterou klopýtala. Potácela se mezi neviditelným harampádím, které se jí pletlo pod nohy a před krámky stály chechtající se postavy, rozšklebené nad tímto divadlem. Několikrát se jí podařilo proklouznout, ale pak ji za;tláčili ke zdi a pět, deset rukou se hnalo po ní, snaži-

ce se jí rozlámat deštník, který zoufale svírala tiskla k sobě, kopajíc kolem sebe a úporně o něj zápasíc. Náhle se prudce zakousla do ruky nejnebezpečnější. Výrostek vykřikl a pustil kořist. Ve zlomku vteřiny se baba propletla mezi nimi a vyběhla na Staroměstské náměstí, kam se za ní neodvážili a kde vyčerpána a potlučena se opřela o zeď, hrčivě oddechujíc. Ale její utrpení mělo pokračovat, jakmile zašla do ulic Ungeltu. Znali patrně její obvyklou cestu a číhali tam, nejsouce již sami, neboť i opilec, který vyšel z blízké nálevny, zajásal hlučně nad :touto zábavou a přivolal druhy. Ona v divoké hrůze, prosíc o smilování, rychlé si soukala deštník pod sukně, obnažujíc tak svou ubohou, špinavou a žlutou nahotu, ale bylo již pozdě. Jeden z mužů jej obratně uchopil za držadlo, ale druhý mu zkazil hru, vypadnuv v nepravý čas a poraziv stařenu na zem, při čemž ona spadla tak šťastně, že mohla skrýt deštník pod sebou. Netrvalo to ovšem dlouho a již ji převalili, rvouce jí deštník z drobných a vyschlých rukou. Přece si jej však ubránila a tu jí popřáli krátký oddech. Vrávoravě se zvedla a hledala, kudy uprchnout. Leč to byl od nich jen úskok, nebo jakmile se od zdi vymrštila k útěku, rázem jeden z nich uchoпив deštník opět za držadlo, nejen že ji tím strhl nazpět, ale začal jí jej pomalu vytáčet z rukou. Stařena nepustila nyní se začala ba zvláštní podívaná. Byl to tanec, který prováděla stařena na druhém konci deštníku. Zmítala se tam, otáčela se, prohýbala a vlála, rychle a hbitě pomalu, podle toho, jak zakroutila mužovu dlaň; byl to pomalý a trhaný tanec, plný náhlých poskoků a nečekaných obratu a půlobratů, přesmykaných krůčků a opět skoků vlevo i vpravo za burácejícího chechtání výrostků i pijáků, zatím co klobouk jí byl už dávno spadl na zem a šedé, splihlé vlasy jí padaly přes oči. Ale nejen to, ona také zpívala k svému tanci. Vyrážela při každém

poskočení úzkostné, zoufalé skřeky, vysoké, drobné výkřiky o pomoc a záchranu, udýchaná zaúpění při zvlášť obtížném obratu, ječivá vzlykání, když se jí zdálo, že již prohrává. Muž se snažil rychlým trhnutím jí deštník vyrvat, ale ona byla jako k němu přivázaný cár a vždy rychle zavlála, kamkoliv zatočil. Pak ve spirálách svého tance upadla a to již zůstala ležet na dlažbě vysílena a bez pohybu. Muž se naklonil, aby jí vítězně deštník přelomil, ale vtom kdosi zavolal, že jde strážník. Pijáci zmizeli v modrých dveřích nálevny a také stařena se při tomto výkřiku namáhavě zvedla a plížila se pomalu podél domů, tisknouc k sobě zachráněný deštník a natržený klobouk.

Pak jsem ji viděl tak štvanou ještě několikrát. Jednou za Rajskou zahradou na Žižkově jsem se domníval, že deštník je již opravdu na kousky. Ale přece jej vždy zachránila.

Ale vídal jsem tuto bláznivou žebravou stařenu též na hlavních ulicích a třídách, za dne i mezi večerními světly, vždy se ulekaně rozhlížející po lidech, vždy v nejistotě. Nežebrala u každého. často dlouho stála bez povšimnutí a nepozorovatelná u domovních stěn. Pak pojednou se rozběhla cupitavými krůčky k některému chodci a postavila se před ním s nastavenou dlaní. Muž se překvapeně zastavil a bezděčně hledal po kapsách. skryla se s almužnou pak opět někde v domovním průjezdě a dívala se tam do dlaně na darovaný peníz tak upřeně, jako by v něm hledala historii nějakých lidských osudů. Zatím přešlo mnoho chodců, než se opět k někomu rozběhla a než opět někdo spatřil náhle uprostřed svých myšlenek stát před sebou tuto žebrající stařenu s deštníkem. Marně jsem se vždy snažil vypátrat, podle čeho si ona vybírá své chodce. Mé všechny domněnky, výpočty a předpoklady vždy zklamaly. Často jsem si, bedlivě ji pozoruje, sám určo-

val člověka; k němuž bych byl přistoupil, kdybych byl žebrákem. Ale ona nikdy k těmto, mnou si zvoleným lidem, nešla. Patrně se řídila podle znamení příliš tajemných, než abych já mohl tomu rozumět.

Snad také očekávala víc než peníze, ale lidé se domnívají, že žebráci se nikdy nedožadují něčeho jiného než almužny a podle toho také odměřovali svá milosrdenství. Také snad byli vždy příliš překvapení jejím, tak náhlým, se objevením a ne napadlo je dát něco jiného překvapení proto, že na žebráky se nikdy nemyslí, až když tito stojí před námi, Víím, že ona se bála jiných žebraček, psů, strážníků a těch lidí, kteří příliš hlučně hovořili. A přece se krčila u zdi. I když přecházeli podél ní zřejmí boháči, naprosto sami a obtíženi mlčením. Pak náhle se k někomu rozběhla a znovu se rychle vrátila na své místo. Zůstal jí po něm v dlani peníz, to bylo vše, co uměl dát, aby chudoba na něho vzpomínala. Číhala dál na ostatní. Nikdy jsem tomu nerozuměl. Buď chudoba má ještě jedno vnitřní vidění, které jí neklame, anebo přijímám vaše vysvětlení, že byla blázen. Mohl bych ještě mnoho napsat o jejím žebrání, které jsem tak často sledoval, ale dnes je již tolik žebráků, že by vás to nezajímalo, byť by její hra s milosrdenstvím byla tak zvláštní a odlišná. Jen se ještě krátce zmíním o její chůzi. Ona nikdy nešla k nik mu pomalu, pokorně, žebrácky, se skloněnou hlavou a se zamumláním nejasné prosby, ale vždy ze svého úkrytu vybíhala rychlými, cupitavými krůčky a beze slova se postavila před chodce s nastavenou dlaní. Leč běda! Když někdo při udělování almužny zavadil neopatrným pohybem o její deštník! Tu rázem se rozletěl ulicí její pištivý výkřik tak plný zděšení, že se lidé zastavovali, ohlíželi se a spěchali k ní jak k místu neštěstí. Ale než se neobratný prochazeč vzpamatoval ze svého leknutí, stařena již zmizela v jiných ulicích.

Ten deštník snad nebyl pouze jejím jediným majetkem, snad měl pro ni i mnoho jiných významů, kterým pouze ona rozuměla: V ulicích, kde ji znali, číhali již na oblíbenou zábavu úto-ku na deštník žebračky a tam, kde ji neznali, bylo vždy dosti neopatrných chodců, kteří o něj zavadili rychlým pohybem. Mohla se právem domnívat, že celé město se umluvilo vzítí jí její deštník. Tak se proměnil ve věc vznešenou a slavnou, kte-rou nutno hájit a bránit přede všemi, a byl nejen posledním tajemstvím její dávné minulosti, z které si jej ona přinesla jako jedinou věc upomínající ji na dřívější život, ale byl též jejím nej-větším pokladem, stejně tak jako znamením jejího utrpení a její bídy. Bylo divačkou touhou věcech uloupit rozbitý deštník, pokrytý prachem, špínou a truchlením, uloupit jedinou ozd-ou jejího života. Těšili se na to ve všech ulicích, číhali na do po celý den. Nebylo jediného místa v celém městě, kde by pro něj .nebyla Ponížena bud' urážkou nebo štvanicí. Pro něj ji honili z ulice do ulice, pro něj klopýtala o kamení dlažby, pro něj se skrývala v neustálé úzkosti, pro něj se bála mezi lidí. Pro něj všechna neštěstí a všechny ústrky, rány a nadávky, posměch a hanba, pro něj trvalé utrpení.

Myslím, že kdyby lidé žijící v městech měli ještě smysl pro věci velké a hrdinské, že by se záhy byla roznesla slavná po-věst o deštníku žebračky; pověst, která by se byla vyprávěla s hlubokým pohnutím a zanícením, jako starodávné hrdinské báje. Nepochybuji o tom, že kdyby ji byl potkal někdy některý básník, dojímající se věcmi vznešenými, že by byl ozdobil jí i její deštník vroucnými a krásnými verši, které by byly zůstaly zde na světě mezi námi ještě dlouho potom, kdy deštník a žeb-račka se rozpadly v popel a prach. Ale my jeme příliš moudří, než abychom si vyprávěli pověsti o věcech žebračků, a nikdy ji nepotkal básník, ale pauze chodci, obdávající ji bud' pohr-

dáním nebo almužnou, a tak byla dále štvána, z ulice do ulice, všem pro posměch.

Viděl jsem její bídu a viděl jsem její pronásledování. Krčíc se v domovním výklenku v Liliové uličce, přijímala kopance a rány, nastavujíc tělo nejhoršímu bití, jen aby deštník byl uchráněn. Viděl jsem ji opět v jiných uličkách, jak ji týrali s největším vztekem proto, že odolává jejich Přesile. Řekněte, že lépe by tedy pro ni bylo, kdyby byla raději deštník dobrovolně vydala, nebo jej v moci někde tajně odložila. Víím, že vy byste tak jistě byli učinili, ale co by jí bylo pak zůstalo? Ani pokora, ani bolest, ani chudoba ani majetek. Víím, že jsme tak již učinili s mnoha věcmi, nemohouce již dále zkoušet trýzeň nesmírných protivenství a bud' jsme je posléze vydali, nebo tajně odložili na púlnočních místech, toužíce po životě spokojenějším. Ale tato vítězná žebračka nesla svůj deštník dál a nepoužívala ho ani jako věc potřebnou, neboť i v největších nepohodách a lijácích jej nesla před sebou zavřený, nesla jej jako přepych, jako znamení, jako odznak své slávy. A myslím, že ta bláznivá si sním leckdy i rozprávěla, že v těch hliněných večerech, jaké znají jen žebráci, spolu i rozmlouvali. Stařena patrně měla vždy co říci.

Musil jsem potom z Prahy do ciziny na velmi dlouhou dobu a zapomenuv na mnoho jiných významnějších věcí, zapomněl jsem i na deštník žebračky. Potloukal jsem se po světě na různých místech, uče se všelijak žít v naší době, jejíž definice mi budiž odpuštěna. Byl jsem uprostřed různých příhod, které však nepokládám za tak důležité, abych o nich vyprávěl, ač je jisto, že není nic bezvýznamného v našich životech a že vše do sebe zapadá v přísné souvislosti leč to je již velké tajemství, zcela nesrozumitelné nám, kteří žijeme bez zpovědníka. Prošel jsem různými krajinami a viděl jsem lidské oči lichvář-

ské, oči podkrvené nespavostí či horečkou neřestí, často také oči bez víček, jako jsou oči rybí. A opět těkavé, nervosně se zachvívajících oči bez pohledu, jiné mdlé, lesknoucí se suchým leskem bez světla; právě takovým, jaké prýští z očí slepců. A někdy zase oči umučené jakoby bahenními zimnicemi, neboť je zjištěno, že tyto močály mají své zvláštní, podivné choroby. Ostatně, i peklo má své mučedníky. Pak většinou oči tupé a neurčité. Člověk jako by dnes ztrácel svůj lidský pohled. A tak jsem všude něco ztratil, něco poznal, pracoval nebo žil všelijak a pak jsem se vrátil. Nic jiného nelze o tom říci. Vrátil jsem se tedy opět do Prahy ze všech těch zemí, z nichž ale dosud věru si vzpomínám na víc, než na barvu krajiny, na katedrály nebo na chuť polibků. Obyčejně první po návratu, s čím se shledáme, jsou naše obvyklé příhody. Šel jsem dlouhou ulicí, ostře vnímaje dech pražského jara, které toho roku bylo ještě víc zelené než jiná léta. Předemnou byl otevřený kostel, do něhož vstupovali lidé a tu jsem se upamatoval, že jsem již velmi dlouho nebyl v kostele a že jsem dosud ani nepoděkoval za svůj šťastný návrat. Proto jsem vstoupil s ostatními a první, koho jsem v kostele u dveří na žebrácké lavici spatřil, byla bláznivá Voršila. Poznal jsem ji hned, na první pohled; nezměnila se, byla stále táž. Ale viděl jsem: byla tak nějak strašně sama. Uvědomil jsem si to po chvílce: byla bez deštníku, neměla již svůj deštník.

Tedy se jim to přece podařilo!

Toto poznání mne takřka omráčilo, usilovně jsem odmítal představy, za jakých tragických okolností se tak asi stalo. Vtíraly se mi nejchmurnější vidiny zápasu uštvané stařeny kdesi v zákoutí špinavé uličky a její zoufalství, když posléze byla přemožena a deštník vítězně rozlámán před jejíma vyřeštěnými očima. Nyní, když již nikomu nepřekážela, a nebylo proč ji št-

vát s místa na místo byla sem lidmi odhozena jako veteš, nejsouc nikomu k užítku, ani pro posměch.

Vtom vyšel kněz na kazatelnu a kázal o věcech výsostných a vznešených, ale já musil přitom stále jen myslet na ten dešťník. A stále jsem se snažil soustředit se na vznešené myšlenky kazatele a vždy marně. Pak jasné zvuky zvonečků padaly do ticha klečícího zástupu, bylo požehnání a Pán sám přišel mezi nás, ale snad mi odpustí, že klaně se Mu, neděkoval jsem za svůj šťastný návrat, ale myslil jsem na věci uloupené, na všechny ztráty a na posměch pro nic. A ta bláznivá blízko mne zvedla k Němu zatím své ruce zcela prázdné, neboť snad její úkol tady na světě byl již skončen a neměla již nic, co by tady na světě ochránila.

Do svých 25 let jsem si představoval vždy život možný jen s věcmi nepředstavitelnými. Jinak řečeno: dělal jsem nejobvyklejší věci a myslíval při tom na ráj.

To teprve později se vše změnilo.

Peníz z noclehárny

Ohavné dni, v nichž vědomí života se omezuje vlastně jen na několik hodin a ostatní čas je zcela ponořen v tupou nepřítomnost na tomto světě. Nekonečné dálky se vtěsňají v žlutou krychli zapadlé krčmy, plesnivý chléb chutná silničním prachem, černý příkrov studených nocí, život se vlastně projevuje jen v slabých záchvěvech agonie na znamení, že odchází, a je-li ještě někdo tak krutý, aby se tomu posmíval, pak ať jen vysloví jediné slovo: naděje.

Den, kdy jsem jasně poznal svůj konec, přičlenil se jen, dávno očekávaný, k dlouhé řadě dní ostatních a nebyl ze všech nejhorší. Jen můj hlad byl toho dne větší než jindy. Suché a rozpálené ulice vedly do prázdna; já tudy šel, neboť jsem si neměl kde odpočinout, šel jsem mechanicky stále vpřed a byla to má poslední cesta a mimo můj konec, mimo skončení se mého bytí, neměla žádný jiný cíl. Jen někdy ulice se přede mnou náhle prudce roztočila a já musil v zakolísání závratě se opřít o zeď činžáků, abych neklesl. Tu se obloha šikmo naklonila, směřujíc k dlažbě, domy padaly na sebe a koleje pouliční dráhy se zkroutily do blýskavých spirál, vymršťujících se k rozpálenému nebi. Když závrat' přešla a já se opět rozhlédl kolem, jezdila auta, doma trčely do výše, život pokračoval. Šli kolem nějací lidé a má cesta pokračovala s nimi opět až do té chvíle, kdy mdloba se opakovala, a to někdy stou změnou, že divokého tance mé závratí se účastnily i výkladní skříně, rozběhnuvši se mi náhle naproti a já se připlácl rychle na nejbližší domovní zeď jako pavouk. Byla to cesta, na které jsem nemohl již na nic spoléhat a znamenán bídou a hladem, šel jsem po ní do věčnosti za horkého dne dlouhými ulicemi,

postrkován lokty chodců a halucinován úryvky jejich bezvýznamných hovorů, z nichž některá slova, pro mne ostatně nic neznamenající, utkvěla mi navždy v paměti.

Ale ještě aspoň to byli lidé, jejichž tváře se všelijak střídaly na mé cestě, ještě to byli lidé, ale později se mi zdálo, že jdu mezi samými obludami. Ještě nikdy jsem tak ostře a zřetelně nevnímal podivnou fantastičnost tolika různých tváří, tolika přerůzných pohybů rukou, nohou, hlav a těl, jako v hodině nevýslovného hladu, který zbystřil a zelektrizoval do největšího napětí všechny mé smysly: pocit neodvratné smrti mizel takřka před nadměrnými pocity hrůzy a hnusu z lidí na chodníku. Teprve později milosrdnou únavou bylo mi dopřáno, viděti je jen jako v mlhách. Ač jsem šel kolísavou a vrávoravou chůzí opilců, přece se nikdo nezastavil, aby se mi posmíval, neboť moje bída byla tak zřetelná, že lidé se spíše odvraceli. Viděli mne hledajícího svoji márnici, viděli můj život a jeho konec příliš zřetelně a ničím nezastřený; já naopak je viděl všechny jako sen. Šel jsem, omámený hladem a vysílením a chvílemi z obrazu ulice proti mně vystupovali nějaké obrysy, šel jsem jako v mlhách a jen chvílemi jsem si uvědomoval, že proti mně vystupují nějaké obludné postavy, jejichž zlenivělá chůze a celý ten proces trávení, který zapisovaly do dlažby každým krokem, mne uváděl v tupou zuřivost.

Byli příliš hluční pouhý chuchval bezkrevného masa, pokrytý nečistotou z míst, kde jsem spával ve vyžebnaných šatech a se svou smrtelnou úzkostí, .byl jsem jen tichý a bez hlesu se chvějící stín v těch málo hodinách, které mi zbývaly, než dojdou kamkoliv a končí se všechno.

Někde za okny spalo dítě, někde byly tiché řeky a někde pralesy na nehybných srážech věkovitých pohoří, a je také Gobi a Velká Poušť Písečná a jsou polární ledové pláně

s horou Erebus, někde za okny spalo dítě a to byla jediná místa klidu a ticha na celém světě. Šel jsem lapaje těžce dech a přivíraje oči, když ulice se někdy prudce roztočila, padaly domy a nebe se nachylovalo k dlažbě a v závratí mdloby se u mně těsně lidská tvář vyboulila jako vřed.

Mým jediným majetkem byl lístek do noclehárny.

Již stokrát jsem jej ohmatal v kapse u vesty a stále jsem ještě nebyl si jist, že tam opravdu je. Když jsem jej opatrně vyňal a pozorně prohlédl, když jsem se dost potěšil jeho různou barvou, drsností papíru a poněkud rozmazaným tiskem a opět vložil do kapsy, neuplynulo ani pět minut a již, jsem se opět třásl strachy, že jsem jej ztratil, nebo že to byl nějaký zbytečný kus papíru, zapomenutý v kapse u vesty a že budu opět musit nocovat někde za hřbitovní zdí, v opuštěné cihelně, pod mostním obloukem. Za tu dobu, kdy jsem spával na těchto místech, poznal jsem dobře všechn jejich děs a zoufalství. Lehávali jsme tam jako zdechliny a pro stenání muže s nemocnou nohou, pro pláč churavého nemluvněte, pro sípavý kašel starce vedle mne, pro klení a modlitby opilých nevěstek nebylo dlouho možno zahnat hlad spánkem: Z řeky vstala černá mlha a škrtila nám hrdla, pak mázdra noci zakryla nás úplně. Kolikrát jsem se probouzel s úděsnou myšlenkou, že spím mezi mrtvými! Tváře kolem mne byly žluté a bílé. Vztyčuje se nad těly zkroucenými v tupém spánku, rozhlížeje se kolem, uklidnil jsem se teprve, když jsem zaslechl něčí zoufalé zachroptění nebo výkřik mladého epileptika, který viděl vždy bílé, koně a oheň před svým záchvatem.

Ráno nás probouzelo ještě více zbídačelé. Rozcházelí jsme se plaše a naše ošklivost byla nezměrná. Kradli jsme jeden druhému chleba a záviděli si i kámen pod hlavou. Ze svého pařeníště bídy jsme se rozlézali do města, abychom se zno-

vu večer shromáždili na svých kamenech, prosáklí hnusem; drobný, hustý a studený déšť, poryvy vichřic, počasí zlá a ledová nikdy nás nepřinutila se semknout v hloučku v teplou hromadu. Nešťítili jsme se svých chorob, ani výparů, ale jeden druhého se štítil jako člověka. Věru, nehledali jsme již ani vzpouru, ani soucit nebo spravedlnost, chtěli jsme pouze spát. Večer tekł přes nás jako řeka, leželi jsme naznak vedle sebe jako utopenci a jen halas chrámových věží zdaleka v noční tišině nad námi zpíval a zaplakal.

Vidím všelijaké životy, vidím sny se objevovat a opět zanikat, jeme uzavřeni v bílé krychli dne a není uniknutí.

Svůj lístek do noclehárny jsem neproměnil s nikým za jídlo, ani jsem jej neprodal, ale pečlivě chránil, jako jedinou věc, která mi ještě zůstala. Má smrt nebyla již daleko a možná, že právě zemru noclehárně. Po takovém životě chce aspoň zemřít se střechem nad hlavou.

Pak odbila hodina, kdy dveře útulku se otvírají a já vstoupil. Právě se rozpršelo a daleko za mnou zůstal deštivý večer, jehož obraz jsem si odnesl do noclehárny: třaslavé světlo nárožních luceren osvětluje jen věci smutné a ponuré, cár promoklých novin s událostmi stále se opakujícími, útržek plakátu, oznamujícího slavnost dávno již minulou, nároží vydechující plesnivý pach zvlhlé omítky. Tam oni nyní někde spí, podobni narůžovělým sebevrahům.

Ležíme klidně, rozmanití lidé, v této teplé, přehřátí krychli a nad námi dosud hoří žárovky jasným a bezbarvým světlem, v němž tváře umírají rychleji než lidé. Stěny jsou bílé jako v nemocnici a jsou na nich také takové nemocniční trhliny a čáry nočních horeček a vidění, závity a zákruty pro horečné bloudivění očí, čáry zahánějící spánek a plyny nemocných vidění, trh-

liny, po nichž stále a stále oči bloudí až do bolavé únavy. Lidé se pod ním ukládají k spánku.

Nuže, začalo to tím, že někteří dosud dožívávali svou večeri a já, slyše jejich mlaskání, byl jsem roztrháván prudkými křečemi hladu. Zprahlý jazyk se odlepil od patra a bez citlivosti se dotýkal dásní, jakoby pokrytých popelem. Náhle má víčka byla stisknuta mdlobou. Jak dlouho trvala, nevím, ale když jsem procítal z ledové tmy, žárovky dosud svítily.

A v tom okamžiku jsem spatřil na podlaze blízko pryčny ležet tříhrannou desítikorunu.

Nejprve jsem tomu vůbec nevěřil, ale když jsem se o tom ujistil novými bojácnými pohledy, začal jsem se usmívat na ten stříbrný kotouček na podlaze, na zornici štěstí, dívající se na mne náhle tak vyzývavě, na stříbrnou hvězdu v chrchlech noclehárny, a na to velké slibování záchrany, o které nejen že jsem již dávno pochyboval, ale ke které jsem byl již naprosto lhostejný. Vracela se radost, neumím o tom nic jiného povědět.

Tady leželo na podlaze mé vysvobození. Opět se snad vrátím do dnů, které nebudou marné a kdy budu opět moci usilovat o zachování života. Jistě že než paprsek dolétl ke mně, proběhl dráhou nekonečnou, ale zmocním se toho peníze jako žebrák, zmocním se jako žebrák tohoto peníze, který, ještě teplý, vypadl z ruky jiného žebráka.

Ale chtěje vstáti s pryčny, skácel jsem se slabostí opět nznak.. Desítikoruna ležela ani ne na metr od nohou mého lůžka a její lesk mdle svítil ve světle, které asi zanedlouho zhasnou. Ležela zcela blízko, očekávajíc moji dlaň a skvrna, kterou tvořila na podlaze, zvětšovala a zmenšovala se podle toho, jak jsem na ni pohlédl. Závažnost této chvíle byla nevy-slovitelná.

Nyní trpělivostí, kterou těžko pochopí ten, kdo nikdy o nic závatného neusiloval a nikdy nechtěl svůj život změnit, stále odpočívaje, pomalu jsem se posouval k nohám pryčny úzkostlivě pozoruje, zda nejsem nikým sledován, zda nikdo nepátrá po mých podivných, plíživých pohybech: opatrně jsem se tiskl pod rezavou houni, kdykoliv jsem zaslechl nějaké hlubší, prudší vydechnutí či šramot, již vyděšen, že moje úsilí je prozrazeno. Ti, kteří prchají z vězení a v tmavých koutech chodeb, vtlačeni do kamení stěn, s prudkým hučením v uších naslouchají vzdalujícímu se a opět se přibližujícímu kroku stráže, ti, kteří nakloněni nad umírajícím jedináčkem, a očima tonoucíma v slzách slyší plíživé pohyby agonie ve vážnoucím rytmu jeho tepny a ti, kteří vraždili a jimž v slábnoucím šelestu unikajícího dechu oběti se zdá, že zaslechli výkřik Bože! ach, Bože! pod nímž pukají stěny a již přibíhá pomoc, ti, kteří umírají a v poslední vteřině vidí pod sevřením víček se blýskat světlo ráje i pekla výheň i žár, ti, kteří za okamžik zešílí a ti, kteří zbloudili na zimních cestách, ti, kteří prchají před vzteklým psem a ti, kteří mají zjevení, nepoznali větší úzkost než já při svém plížení po délce pryčny. A když, takřka u cíle, jsem se ještě jednou rozhlédl, viděl jsem, že všichni již spali a - jen jediný bděl.

Ten.to muž seděl velmi blízko. Byl ke mně obrácen poněkud bokem, ale já to poznal: on věděl, co dělám.

A po celou dobu, kdy já trýznivě nudil tělo do nejobtížnějších poloh, kdy jsem se vysiloval v groteskním úsilí se přesunout přes vzdálenost, dělící mne od peníze a křečovitými pohyby jsem se posouval po milimetrech prkna, seděl bez jediného pohybu, zkamenělý v pozorném naslouchání. Jistě věděl; že jsem zde našel peníze a chtěl mi vyrvat kořist, jakmile ji budu mít v rukou.

Již bylo vše ztraceno.

Skácel jsem se na lůžko a zaryl tvář do houně v němém zoufalství, bez pláče a bez zastenání, již neschopen jediného pohybu. Marně jsem vyplýtlval poslední zbytek sil v zápase tak beznadějném a pro nic, neboť tento muž při mé slabosti mi mohl kořist, až bude nalezena, vyrvat jediným pohybem.

Trvalo to snad hodinu, snad méně, a my byli oba jako z kamene. Seděl bez pohnutí a byl jako mučivý, ztělesněný sen, jako by byl vytesán z nějakých prahornin a nepohnul se, zatím co já sípavě oddechoval a on čekal na můj poslední dech. Ale nakloniv se k němu, zpozoroval jsem, že ten muž je slepý.

Má znovu se probouzející naděje se začínala jako lehké mrazení, probíhající mi až do kořínků vlasů a svíraje stále houni, pohlédl jsem znovu na zem. Desítikoruna tam dosud ležela, čekajíc na moji dlaň. Neposmívejte se mi, ale já znovu opakoval svou nemožnou cestu, posouvaje se pomalu nazad, až jsem se dostal na místo, kde jsem již mohl sáhnout po penízu. Ale hledaje rukou na místě, kde jsem jej viděl, hmatal jsem po prázdné podlaze. Desetkrát jsem opakoval svůj beznadějný pokus, svezl se z lůžka na zem, klekl, lehl si na podlahu, prohledal jsem všechny štěrbinu, pátral v prachu a ve špi-ně.

Peníz tam nebyl.

Pamatuji se stále ještě na mnoho událostí ze svého života, který se všelijak protloukal, pamatuji se i na příhody všední a malicherné, ale nepamatuji se vůbec, co se dělo se mnou v prvním okamžiku po tomto poznání. Víím jen, že jsem se smál a plakal zároveň, zachytávaje se okrajů lůžka vstával jsem se země a opět padal, až jsem zůstal na zemi, obestřen mrá-koto, která mi nebyla těžká; naopak, cítil jsem v ní takovou úlevu, jako bych se dostal do jiných míst a do jiné krajiny,

do nějakého světa, kde není bída ani zoufalství, ale život klidný a mírný, který se mi nabízel, abych jej začal žít od začátku a v jiné podobě. Bolest mne netrýznila, ani žal, ale ani radost ještě nepřišla a nemohu ani hovořit o lhostejnosti. Byl to velmi podivný stav, stav naprostého odevzdání, ale tato slova jsou špatně volena. Vše kolem mne bylo ve velké dálce a z té jsem slyšel šeptat, slepcův hlas:

Našel jej tam rozházené peníze, vid'?' šeptá slepý, tápaje se vztaženýma rukama ke mně. „Slyšel jsem a poznal jsem všechno podle tvých pohybů, nelži! a nedáš-li mi také, začnu křičet, žes mne okradl!“

Procitl jsem, až když mnou prudce zalomcoval a bělmo jeho očí se zablýskalo těsně přede mnou. Usedl pak opatrně vedle mne na zem a zatínaje ostré, zažloutlé nehty do mé ruky, mluvil rychle a přerývaně:

Slyšel jsem tě, neoklameš mne, dej sem ty peníze

Jen my dva jsme bděli uprostřed spících. Smiluj se nad ubohým slepým,«hořekuje vedle mne. Již dlouho jsem nejedl, Bůh ti to odplatí nastotisíckrát. Nenech mne zemřít... smiluj se!

A nyní jen ten peníz opět uviděl. Ležel na dosah mé ruky, takřka těsně u mne a odrážel se mdlým leskem od prken podlahy. Vyzýval mne, mámil a obluzoval. Napjal jsem znovu všechny své síly.

To jej vidíš, ty jej nalezneš..., šeptá horečně slepý. Poznal jsem, že vidíš ty peníze, rychle je seber, než nám to vezmou, rychle.. Je to desítikoruna, o nakláním se a slepý se mnou, jako by se bál, že ho oklamu, lehá si takřka na mne, tápá po mé ruce, jeho ostrý dech hladového přeletí kolem mých úst, přitiskl jsem tvář až na zem.

Již jej máš...? šeptá:

Nemohu... o namáhám se, tápaje prsty po podlaze. Nemohu jej nalézt.

A vidíš jej? drží mne křečovitě.

Vidím... Viděl jsem jej nyní opravdu těsně u své ruky. Sáhl jsem po něm. Peníz tam nebyl. Zmateně jsem se rozhlédl. Ležel o maličko vedle.

Rychle jsem po něm sáhl. Ale ani tam nebyl. Byl blíže mne. Rychle jsem jej uchopil. Ale zvedl jsem jen prázdnou dlaň.

Dej mi ty peníze, dej mi trochu těch peněz..., sípá vedle mne slepý. Peníz ležel nyní takřka mezi mými koleny.

Pomaloučku jsem tam vsunul prsty. Marně. Peníz tam nebyl.

Byla to noc mých halucinací a oblužení z hladu, který přede mne stavěl vidiny věcí bývalých a věcí, které mne měly zachránit, ale nezachránily, neboť byly jen v mých horečkách z vysílení, v mých snech o všem, co nebylo, co jsem se domníval viděti a myslil při tom na svou spásu; byla to noc jako každá jiná noc, noc noclehárenská a chrapotem spáčů a s těžkými stíny v koutech, noc čeřící se nad našimi životy na podlaze špinavého útulku, noc zbytečná a marná, v které ani slepci nespí a leží s očima rozevřenými. Noc, kterou ty jsi zatím nechal lhostejně přejít přes desku svého okna a na nás nevzpomněl, noc samých marností, těkající nad střechami činžáků a továren, ztrácející se sama v sobě, noc obludná.

Seděl jsem zde na zemi s hlavou opřenou o pelest a v hrůze, že kdybych jen maličko otevřel oči, bude se vidění opakovat a střídavě mizet a spět se vracet, pevně jsem zavíral oči, abych již nic kolem sebe neviděl. A jako by někdo stále silněji a silněji (leč tlakem velmi pomalým) mi stáhl hrdlo, tak svět živých se přede mnou ztrácel v závoji mlh stále hustších a já padal do ztrnulého, olověného spánku.

A chvílemi z něho procítaje v křečovitých bolestech hladu, viděl jsem, jak slepý se plazí po prknech podlahy, prohledáváje třesoucími se prsty každou štěrbinu, jak udýchán a vysílen obrací se znovu ke mně a prohledává mi kapsy a opět se plíží kolem lůžka, rameny přitisknut až k zemi, sípá hněvem a rozčilením, dusí se úpěnlivý vzlykáním a znovu a znovu se beznadějně namáhá. Jak v hladu zápasí o věc, která byla jen v mé halucinaci, jak hořekuje a proklíná mou bezcitnost, přesvědčen, že peníz jsem již vzal a ukryl, a jak znovu prohledává každou štěrbinu podlahy, chtěje se dohmatati toho neskutečného.

Byli jsme zabeďněni v rakvi čtyř stěn, kdesi za dveřmi, které se snad nikdy neotevrou. Na nás ležela noc a čas, pozemské krajiny a hloubka moří, prostory ledových pustin a písečných pouští, my jediní jsme byli hlasem propasti.

Takový zánik!

Když jsem procítl, prodíralo se štěrbinami okenic kalné svítání. Spáči se probudili, protahující se a roztřesení zimou. U nohou mé pryčny na zemi ležel slepý a spal unaveně a uštvaně. Povšiml jsem si, že se ve spaní usmívá a že má pevně sevřenou dlaň pravé ruky, kterou jsem musil překročiti, když jsem vycházel do města, které žel bylo opět jediné nalezeno.

TVÁŘ NA OBRAZOVCE

Nikdo by mně nevěřil, jsem ochoten ho tam odvésti a ukázat mu, že neklamou žádným

vymyšleným příběhem. Ostatně to, co nyní napíše, nebude ani příběh, ale pouze příhoda, zdánlivě sice nelogická, v níž se vše ale vzájemně prolíná a prostupuje jako bolest, která nám vždy znovu a znovu dokazuje, že zde na světě nejsme nikdy doma.

Šel jsem jednou kolem jednoho kostela v Praze a zašel jsem dovnitř, asi jako vy byste tam někdy zašli, kdybyste věřili v Boha a v různá znamení svých osudů. Vykonav své modlitby, procházel jsem překrásnou boční lodí a tu jsem se pojednou zastavil před velkým zčernalým a oprýskaným obrazem, kde barokní malíř vymaloval Poslední soud. Malba byla až děsivě krutá a pravdivá a já, stoje před ní, pozoroval jsem, jak blažení pod okrajem dlouhého pláště Matky Boží spějí do věčné radosti, zatím co šik Archandělů, oděných nebeskou zbrojí n přílbicemi, ukazoval do plamen cesto zatracenců, jejichž sevřené zuby odporne svítilky.umrlčí bělobou v nažloutlé barvě zkřivených tváří.

Pojednou sklouzl jsem pohledem do rohu obrazu a ztrnul jsem hrůzou.

Ovládl jsem se, přistoupil k obrazu blíže a pozorně jsem znovu sledoval malbu, Ne, nemohl jsem se mýlit. Jedna z těchto děsem zkřivených tváří, která civěla z rámu na mne, byla moje tvář. Viděl jsem se tam jako v zrcadle.

Nebylo možno se oklamat ani odstupem od plátna, ani kostelním přítímím. Znovu a znovu, lehce se dotýkaje obrazu ru-

kama, pozoroval jsem tyto rysy a stále určitěji v nich poznával svůj obličej, svou tvář mezi plamenný, svou tvář na místech zatracení.

Kostelník u hlavního oltáře přecházel mlčky, doufaje, že bude pozván k prohlídce pamětihodností tohoto chrámu a že si tedy vydělá. Chtěl jsem nejprve, aby mi zavolal kněze, ale ten byl právě na hostině Baltazarově a tak jsem se musil spokojit a kostelníkem.

Pravil jsem mu: .Prosím vás, podívejte se dobře, ale opravdu pečlivě na tuto tvář na obrazec! Uposlechl, protože pořád ještě čekal peníze. A nyní, pravím u vědomí svého významu, se podívejte stejně tak dobře na mne!

To je děsné...! vykřikl. Vždyť je vám to naprosto podobné!

Tak jsem se tedy nemýlil.

A pak jsem kostelníka uklidnil a vyšel z chrámu. Je to velmi divné tak žít a vědět při tom, že jste vymalováni rukou dávno již mrtvou a člověkem, který před staletími vás nikdy neznal, na obraze věčného zatracení. Několikrát potom jsem ještě byl v tom malostranském chrámu a dlouho jsem stával před svým vlastním portrétem.

Nevím, co vedlo ruku toho malíře, ani co formovalo moji tvář. Snad vy řeknete, že je to náhoda, nebo že se takové věci nepiší? Ale co mám dělat, když je tomu tak vzpomínám si že jednou jsem četl básníka z Francie, který v achátech svatovítských viděl své rysy. Žel, toto není lesklá plocha kamene a změť křivek a bizarních tvarů, to je opravdový obraz, namalovaný kdysi lidskou rukou, malovaný dávno předtím, než jsem vůbec byl na světě.

Ptáte se, jak mohu tak žít a vdědit při tom, že tam jsem? Nemohu na to odpovědět, než tím jediným: žiji. Opravdu. Dý-

chám, pohybuji se, pracuji, mám několik drobných radostí, žiji sice všelijak ale žiji.

Byl jsem se tam dívat už mnohokrát přivedl jsem tam i své některé známé. Byla to na ně podívaná! Někteří byli zmateni, někteří zděšeni, někteří mně říkali úsměšky, jichž vás uchráním, a někteří ode mne beze slova odešli a víc jsem je nepotkal. Bylo zajímavé pozorovat, jak se ti, kteří to vědí, ke mně chovali a chovají. Je to většinou bud', já o tom nevím, já to už shovívavě zapomněl. Děkuji Ti, Bože, že nejsem také takovým.a to je vše.

Někdy ovšem v noci vytřeštěně vyskočím z lůžka a béžím do nočních ulic, abych někde potkal někoho živého, abych slyšel nějaké hlasy, abych vnímal život kolem sebe. Bolest, která nám znovu a znovu dokazuje, že zde na světě nejsme nikdy doma.

Nuže, moje tvář naprosto přesně a pravdivě je tam vymalována neznámým malířem, jehož jméno nikdo nezná, a který před staletími mne portrétoval mezi pekelnými plameny. Každý mne ihned pozná a bylo by marné to zastírat.

Ostatně, není to tak nevýnosné. Živím se tím, že tam vodím cizince a někdy také pouliční cháttru.

REKVIEM

Dolores inferni circumdederunt me... XVII.

Vyprávěl mi tento příběh:

Jednoho dne jako obvykle seděl v chemické laboratoři své kliniky a pracoval v největším soustředění na velmi obtížných pokusech, jichž zdar mohl právem pokládat za svůj životní objev, kterým jeho jméno, stejně vědecky již velmi zvučné, bylo by nabylo proslulosti světové.

Znal jsem jeho úmornou píli a vzácnou vědeckou intuici a dovedu si tedy lehce představit, s jakým úsilím a nesmírnou houževnatostí pracoval na dokončení svého plánu ctihodný odříkavý, pracoval vždy s největší jistotou a pravdivou průkazností jeho chemických vzorců byla jeho jediným životním základem. K duchovním věcem měl postoj velmi střízlivý, umění ho nevzrušovalo, hudbou přímo opovrhoval.

Naprosto nepochyboval o tom, že věc, na které již pracoval před půl druhého roku, se mu podaří. Dosud si velmi jasně vzpomínal na jarní večer v petřínské restauraci, kde seděl sám a hleděl na Prahu pod sebou, lehce se zachvívajíc v modrém zavojení soumraku a kde ho po prvé napadla myšlenka nové metody lepšího zjišťování cukernatosti krve, myšlenka, kterou nyní realizoval v nesčíslných pokusech, a jejíž jasný závěr mohl již napsat pod sloupce svých chemických formulí.

Byl v laboratoři sám, bylo velmi tiché podzimní odpoledne, tak tiché, že ani ševel zvuku nebo nepatrná ozvěna nepřerušila šumění plynového plamene pod retortami a i jeho každý pohyb zřetelně zvučel v hlubokém tichu, které balilo celou laboratoř do husté vaty. Ticho bylo tak úžasné, že kdyby se byl

jen poněkud mohl odtrhnouti od práce, jistě by se byl sám ,polekal nad bezzvučností, v které vězel. Ale byl příliš zahloubán do svých pokusů a hodiny mījely.

Laboratoř, v které pracoval s takovým úsilím, byla na konci velmi dlouhé chodby bez jediných dveří, chodby tak dlouhé a přímé, že cesta z nejbližšího klinického pokoje až sem byla procházkou. Kdo vyšel ze dveří nemocničního pokoje a zadíval se před sebe, viděl v Dlouhé přímce chodby dveře do laboratoře jako černý čtverec daleko přel sebou a mohl klidně si zakouřit svůj doutník, než došel k nim a nazpět. Byla to jakási šedivá nemocniční promenáda pro oddech lékařů, pro pomalé procházky rekonvalescentů. Stará budova nemocnice pocházela z dob josefínských a v jejím kasarénském čtverci byla laboratoř ukryta až v posledním rohu zadního traktu, dlouhou chodbou oddělena od ostatních pokojů.

Pokládal to velmi ironicky jen za samozřejmost pro uskutečnění dalšího svého plánu a nikdo nepochyboval; že v něm opravdu roste lékařská kapacita světového formátu.

Znával jsem tenkrát také dívku, kterou si zamiloval, velmi spanilou a velmi společenskou bytost, kterou poznal na jakési komunistické přednášce, kam byl náhodou zavléčen přítelem, a na které se nesmírně nudil. Ze schůze se šlo s celou společností do baru. Netančil. Ale její kultivovaný půvab ho okouzloval. I jí se líbil svým zvláštním strohým postojem k věcem, svou klidnou povahou, s kterou se rázem uměl zmocnit každé situace. Děvče z patricijské pražské rodiny, při své rozumové inteligenci citově velmi svěží, našly v něm záhy vytrvalého společníka. Jinak v našem příběhu nic neznamená a není třeba dále o ní vyprávět. Vůbec mu nerozuměla, on jí teprve ne a měli se tudíž oba velmi rádi.

Vracím se nyní k jeho osudům. Jedné horké červencové neděle byli spolu na veslařských závodech a šli procházkou podél Vltavy. Na jednom místě se zastavila, cosi mu vyprávěla a on jí s úsměvem naslouchal, když náhle za sebou zaslechl něčí kroky. Přibližovaly se velmi váhavě, jako by se příchozí rozpačitě rozmyšlel, má-li vůbec přistoupit. Již se chtěl obrátit s nepříjemným pocitem, že kdosi stojí těsně za ním, když v tom okamžiku se zraky opět začaly vzdalovat. Nevnímaje již, co mu dívka vypráví, sledoval s úžasem zvuk těchto kroků, nejasně si vzpomínaje. A kroky se začaly opět přibližovat, ale ještě s větším váháním, než prve. Již cítil cizího muže těsně za sebou a čekal: nyní promluví...

Bylo ticho. Prudce se obrátil.

Nikdo za ním nestál... a přece zřetelně slyšel, že se ty kroky vzdalují od něho, velmi váhavě a lítostivě, neznámý sunul nohy těžce po pobřežním písku, odcházeje jen velmi nerad.

Uchopil dívku za ruku. Slyšela jsi něco?« Udiveně přerušila své povídání. Nic... stalo se něco? Zamluvil to a vracel se s ní k cíli závodů, odkud již zněl křik obecenstva.

Řekl mi později, že ani tenkrát by se nebyl o věc zvlášť zajímal a byl by to .pokládal za všelijak vysvětlitelný sluchový klam, kdyby se to nebylo opakovalo ještě silněji.

Jezdával na dovolenou vždy do téže vesničky na Šumavě, do kraje; který znal a který měl rád. Tentokrát tam nebyl ještě ani týden, když jednou večer přiběhl posel s prosbou, aby šel do sousední vsi k velmi těžkému případu, pro který lékařská pomoc z městečka byla by přišla již příliš pozdě. Sousední ves nebyla vzdálena ani půl hodiny. šel sám tichou srpnovou nocí a ještě když později mi vše líčil, dovedl popsat každý záhyb cesty a všechen půvab večerní srpnové krajiny, ostře pozorované v tom zvláštním rozpoložení myslí, kdy jsme

okouzlení spanilostí okolí tak, že vnímáme krásu krajiny se všemi jejími podrobnostmi. Šel lehce, měsíční světlo takřka zvonilo o lesní stromy a vše kolem dýchalo v líbezném klidu. Paseka se rozvoněla nočními květinami a suché dříví v hranicích podél cesty vonělo. Právě se dostal na rozlehlou mýtinu, zcela úplněkem ozářenou, když uslyšel za sebou kroky. Nejprve mu jen napadlo, že nepůjde sám, ale v tom okamžiku se zarazil a srdce mu zledovělo. Neboť poznal ty kroky.

Ten neznámý šel opět s ním. Zastavil se a čekal.

Kroky se nezastavily, ale přibližovaly se stále zřetelněji a on jen čekal, až přijdou k němu. Přiznal se mi, že je již čekal stále úzkostněji. Při tom si jasně uvědomoval, že nesmí podlehnout svému sluchovému klamu nebo halucinaci. Nutil se, aby ty kroky neslyšel. Místo toho je počítal.

Nesměřovaly přímo k němu, ale neznámý muž ho obcházel, byť v kruhu stále se zmenšujícím. Prodlužoval si cestu, zřejmě váhal, dosud nevěděl, zda má přistoupit. Ale již se ozvaly u něho, již se ozvaly za tímto stromkem. Jeho úzkost z toho, co přijde nyní, se stávala nesnesitelnou. Cítil, že neznámý stojí již těsně u něho, že stačí jen jediný malý krok, aby se ho dotkl... S očima vytřeštěnými do tmy čekal na jediné slovo, které náhle uslyší, na hlas který se ozve noční samotou.

Ale místo toho zaslechl, že onen neznámý opět se strašnou váhavostí se obrací k odchodu. Kroky opět zašvelely v trávě, v jehličí, na suché půdě, vzdalovaly se, velmi pomalu, velmi těžce, zanikaly, ztrácely se, mizely.

Omdlel.

Dřevaří, kteří ho zde později k ránu našli, vyprávěli, že panna zabloudil, nebo ho našli velmi daleko od vesnice, do které měl dojít a kde byl očekáván.

Hned druhého dne odjel do Prahy.

Proslulý specialista, šéf nervové kliniky, vyslechl se zájmem jeho odborný a přesný popis halucinací a mluvili oba spolu jasně, jako lékař s lékařem. Odcházel rozrušen a zdálo se mu, že je pohaněn. Delší dovolenou, bromové preparáty, studené koupele, častý dlouhý spánek, rozptýlení a aort. Drtil vzteklá slova mezi rty a vyplivoval je na kokosový koberec lesklého schodiště profesora ústavu. Pak se uklidnil a vysmál se sám sobě.

Nastalo velké třídobí klidu a spokojenosti, kdy opět překvapoval houževnatou energií, pracovitostí, svými objevy. Tenkrát jsem se s ním seznámil, navštěvovali jsme se a proseděli mnoho večerů v rozpravách, v nichž jsme chtěli přesvědčit jeden druhého a vždy s nezdarem.

Až jednoho dne se to opět vrátilo. Zdánlivě bez příčiny, nic velkého se předtím nestalo, ničím si to nepřivolal. Ale zlomilo ho to úplně. Již se s tím nepřiznával, již se nechtěl léčit, žil s tím sám a zcela sám.

Pozorovali jsme, jak jeho energie náhle pohasíná, jak nemůže dokončit nejjednodušší práci, ztrácí pacienty, vynechává kliniku, toulává se po místech, kde je těžko ho vyhledávat. Dlouho se pátralo s úžasem po příčinách této změny, ale já nejsem povolán ani oprávněn, abych to vysvětloval se všemi podrobnostmi.

Avšak právu já jsem to byl, kterému vyprávěl svůj příběh, a v jednom z těch večerů, které se již nikdy nebudou opakovat, a když jsem si získal jeho důvěru některými událostmi z dob dřívějších, řekl mi všechno.

Nejprve mi přesně popsal nemocniční chodbu bez dveří, dlouhý koridor vedoucí do jeho laboratoře, v němž uslyšel kroky po prvé a ještě nic zlého netušil, pak nedělní odpoledne u Vltavy, kdy nebyl již sám a přece je slyšel; posléze bílou noc na lesní pasece, kdy kroky neznámého byly již nejzřetelnějším znamením jeho osudu a pak všechny ostatní dny a noci, v nichž se to opakovalo přesnou pravidelností přicházení a odcházení.

Přiznal se mi, že ze všeho nejhroznější je ta naprostá nejistota, kdo to vlastně vyhledává, kdo to na něho čeká, když ho nikam neodvádí, nic mu nezjevuje, ale jen stále mu ukazuje na svou přítomnost, stále mu jen dokazuje na svou, že o něm ví, že na něho čeká, že mu neunikne, že to není žádné náhodné bloudění, ale vědomé a jisté vůdcovství, a při tom se nikdy neobjeví, aby mu řekl, kam ho chce odvést, kde ho chce vlastně mít, co mu chce říci. Stačí mu pouze, když ho obchází ve velkém nebo těsnějším kruhu a nikdy se nepřiblíží, aby s ním něco učinil.

Toto čekání je již nesnesitelné. Kolikrát klade hlavu na sklo okna a hledí do ulice, pozoruje její ruch a hemžení, věda, že tam druhý opět stojí u něho, že již opět přišel. Nevyvoláš si ho, když sám nechce přijít, ničím, ani zoufalstvím, ani opilostí, posty, nebo vzněcujícími drogami, ani modlitbou. Marně se zmítáš ve své bezmocnosti. Ale náhle, znenadání se ozvou jeho kroky, nejprve velmi zdaleka a pak neustále se přibližující, a čekáš, že tedy dnes, snad již v tuto hodinu, nyní se dovíš jeho jméno a poslání. Ale kroky se opět vzdalují a již není slyšet ani jejich ozvěny.

Tak nyní žije. Když je ten neznámý u něho, děsí se, kdo ho to vlastně vyhledává, když je kolem ticho, napjatě čeká, kdy ho opět uslyší. Kdyby neodcházel! Kdyby již zůstal! Ale on

chodí stále kolem, pokouší se dostat blíže, není rozhodnut, váhá a obchází.

Narychlo odjel, zanechávaje zde všechnu práci v nepořádku, všechny vztahy bez ukončení. Nejprve mi psával krátké lístky z Německa a Anglie, pak přestal psát vůbec, ztratil se mi úplně a nikdy jsem již o něm neslyšel. Nemohu tedy nic napovědět o jeho osudu, který je tam někde ve světě.

Ale maje nějak zakončit tuto knížku, jejíž napsání jsem po léta odkládal, myslím, že tak nejlépe učiním tímto nedokončeným příběhem.

Snad jeho útěk nebyl nadarmo a ztrativ se mezi cizími věcmi a cizími krajinami, utekl přízraku a žije teď kdesi životem klidným a pracovitým. A snad plul přes moře, vytrvale jsa sledován svým společníkem, jehož kroky ho trýznily ve všech končinách světa. Tedy nechme ho již na pokoji a jeho příběh bez ukončení. Sám se někde zahrabe do země, až pozná marnost svého úsilí.

Bez ukončení! Až jednou všechny nedopověděné otázky a všechny neukončené příběhy budou naplněny, až jednou vyslovíš všechny své předtuchy a všechno hoře, jež tě kdy rozbolelo a úzkost, která tě trýznila po všechny dny, doviš se, jdeš-li k peklu, nebo do výšin? Na všech cestách jsi viděl krásu tichého sklonu hlavy té, která byla pohřbena za živa a často oči zdechlin místo očí lidských. Šel jsi po cestách bídy, bázlivě pozoruje skvělost cizích životů. Leč o tom těžko psáti v tomto staletí. Ale domnívám se, že nebude třeba již dlouho čekati.

Poznávám znamení, v nichž není možno se mýlit. Klečel jsem v chrámech před postavami světců mezi květinami, zaduněly varhany a do mých modliteb zpíval chór:

*Dolores inferni circumdederunt me pramucnlnm me lny-
uci merie*

Psalm. XVII.

Vyšel jsem ven a zmatky cizích životů stále přeletovaly přese mne. I já vypíjel poslední dech umírajících, i já znal slova dávno mrtvých, která dovedla otvírat brány Ráje. Pak nekonečné dálky se vtěsnaly v žlutou krychli zapadlé krčmy, plesnivý chléb chutnal silničním prachem, život se vlastně projevuje jen v slabých záchvěvech agonie na znamení, že odchází, a je-li ještě někdo tak krutý, aby se tomu posmíval, pak ať jen vysloví jediné slovo: naděje.

Mé dni jsou všední, má práce všední, mé myšlenky obvyklé, jsem zcela srozumitelný v štěstí i v neštěstí, mohl bys prstem ukázat na kohokoliv bezvýznamného, byl bych to vždycky já. Jsem z těch, kteří nebudí pozornost a až zajdou, čekajíce na svou spásu čekáním vytrvalým a statečným, pozná se, že je nikdo nikdy nehledal.

A náhle přijdou dni, kdy intenzita bolesti mne rozbodává jako morfiové injekce a kdy se přelévá přese mne mlha a stín a mlha a stín, v němž zcela zanikám. Tehdy, strašně osamocení v nočním tichu pokoje, nemoha se ničím zachránit a hledě do černých hlubin zrcadel, jen čekám, čekám, čekám...

...kdy se náhle otevrou dveře, pokryté měsíčním světlem a vstoupí ten cizí návštěvník, jehož kroky jsem již tolikrát zaslechl a zavolá na mne jediné slovo: naděje.